

Daugiakalbės 1809 metų eilės Marijampolėje. Atradimai, reikšmės, hipotezės

---

DALIUS VILIŪNAS

Lietuvos kultūros tyrimų institutas
daliusviliunas@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4950-2189>

ANOTACIJA. Pristatomi ir interpretuojami Užnemunėje 1809 m. sukurti lenkiški ir lietuviški eiliuoti tekstai, iki šiol nepatekę į lietuvių literatūros istorikų dėmesio lauką. Tikslinama istorikų tezė, kad Tado Kosciuškos sukilimo politinės lietuviškos raštijos proveržis dėl nepalankių išorinių aplinkybių nuslūgo. Užnemunėje politinės aplinkybės – Prūsijos aneksijos tarpsnis (1795–1807), napoleoninis išsižadavimo etapas, konstitucinis Varšuvos Kunigaikštystės bei Lenkijos Karalystės periodas (1807–1830) – buvo palankios tolesnei šios raštijos plėtrai. Straipsnyje gręžiamasi ir į antrąją šių raštijų legitimizavusį faktorių – senąją retorinę kultūrą, kurioje daugiakalbiai tekstai heterogeniškoje visuomenėje buvo laikomi deramais viešomis progomis.

Dėmesys sutelkiamas į tris 1809 m. kūrinius: lenkišką Hyacinto Jabłońskio eilių ciklą, išleistą 1809 m. Marijampolės seimelio iniciatyva; lenkišką–lietuvišką proginį sveikinimo eilėrašį, hipotetiškai deklamuotą šio seimelio atidarymo proga; keliamos hipotezės apie Napoleono epochos lietuviško kūrinio „Marijampoliečių daina“ kilmę ir sociokultūrinį kontekstą. Tekstus vienija optimistinis prisikeliančios unijinės tėvynės vaizdinys, būdingas lituanistikos bemaž ignoruojamai XIX a. pradžios legionierių pilietinei poezijai. Lietuva joje – autonomiška „sava žemė“, „tėviškė“. Rekonstruojamos komunikacinės situacijos, kurios leidžia kelti naujas hipotezes apie lietuviškos poetinės raiškos prielaidas viešojoje erdvėje XIX a. pradžioje.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: daugiakalbė Lietuvos raštija; karinė poezija; lietuviškos pilietinės eilės; lietuvių kalba viešajame gyvenime; Užnemunė; Napoleono karų epocha; 1809 m.; Marijampolės seimelis.

1809 m. Varšuvos Kunigaikštystėje vyko rinkimai į seimą. Jie neaplenkė ir Lomžos departamente buvusio lietuviškiausiojo Marijampolės pavieto. Marijampolėje tris dienas (vasario 15–17 d.) posėdžiavo elekcinis seimelis. Tai buvo naujas, pirmasis toks įvykis šiame krašte, naujame administraciniame teritoriniame vienetė. Šis seimelis niekuo nepriminė triukšmingų, neblaivių, kartais avantiūristinių Abiejų Tautų Respublikos laikų seimelių, kuriuos groteskiškai pašiepdavo XVIII a. antrosios pusės publicistai. Lietuvių kilmės poetas bei valstybininkas Juljanas Ursynas Niemciewiczzius 1809 m. rašė: „Niekad neturėjome laisvesnių rinkimų: nebuvo regėti, kaip anksčiau, nei dvaro įtakos, nei galingųjų spaudimo.“¹ Galbūt piliečių širdis suvienijo Napoleono bei charizmatiškojo karvedžio Józefo Poniatowskio „prikeltos Tėvynės“ (iš karsto, bedugnės, iš pražūties – metaforų būta daug) vaizdinys bei atbudęs riteriškas etosas (*etos rycerski doby Księstwa Warszawskiego*²). Galbūt seimelio taikingumą lėmė griežtas naujasis seimavimo reglamentas, numatęs vien tik balsavimo (be jokių debatų) funkcijas³. Jis vyko didžiuliame, 1791 m. baigtame statyti marijonų vienuolyno mūre su vidiniu kiemu. Vienuolyno statytojas, jo prezidentas kunigas Viktoras Volungevičius (Ignacy Wiktor Wołągiewicz, 1752–1819) seimelyje griežė pirmuoju smuiku (ar bent jau antruoju, po maršalkos Juozapo Godlevskio (Józef Godłewski, 1773–1867)). Jis čia balsavo su krašto bajorais, jį čia nuolat išrinkdavo (1809, 1811, 1818 m. seimeliuose) vykdyti itin garbingas taikos teisėjo (tai Prancūzijos teisėtvarkos skiepas) pareigas; jį seimelio dalyviai išrinko į pavieto tarybą (kurią sudarė 9 garbiausi piliečiai), o šioji taryba (prancūziškas savivaldos skiepas) jį išsirinko pirmininku.

¹ Od lat wolniejszych nie mieliśmy wyborów: nie widziano w nich, jak dawniej, ani wpływu dworskiego, ani górowania możnych. Žr. Julian Ursyn Niemciewicz, „Obywatel do zgromadzonych na sejm posłów i deputowanych“, in: *Gazeta Warszawska*, 1809, Nr 18, p. 325.

² Šis reiškinys yra sulaukęs akademiųjų tyrinėjimų, pvz., Alina Aleksandrowicz, „Etos rycerski czasów Księstwa Warszawskiego: na podstawie niepublikowanego traktatu A. J. Czartoryskiego“, in: *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, 2007, Lublin, t. 63, sectio F, p. 91–101.

³ Politinio susirinkimo (*zgrupowanie polityczne*) – seimelio reglamentas griežtai apibrėžtas teisės aktų rinkinyje tik 1810 m. (*Dziennik praw Księstwa Warszawskiego*, Warszawa: w Drukarni Księży Pijarów, 1810, t. 1, p. 109 ir t.). Vis dėlto 1809 m. seimeliai jau vykdė tik tris funkcijas: rinko pasiuntinį į seimo pasiuntinių rūmus, siūlė pavieto taikos teisėjo kandidatūras ir rinko pavieto tarybos narius.

Tai gana įdomus kunigo vienuolio pasaulietinių kompetencijų (politinių, juridinių, administracinių) pripažinimo atvejis. Įdomybių būta ir daugiau: tarp seimuojančiųjų vyriškių nurodyta ir seimuojanti moteris – kaštelionienė Liudvika Tiškevičienė (*Ludwika Tyszkiewiczowa*)⁴.

1809 m. Marijampolės seimelis buvo ne tik taikingas bei įdomus⁵. Jame pleveno pakili poezijos dvasia. Ji ir yra pagrindinis pristatomo tyrimo objektas.

1. JACKAUS JABLONSKIO KARINĖS EILĖS

Apie poetinę užnemuniečių seimelio dvasią ir jų literatūrinius polinkius liudija du skirtingi, vienas su kitu nesusiję šaltiniai. Pradėsime nuo spausdinto. 1809 m. Varšuvoje generolo Jano Henryko Dąbrowskio divizijos rotmistras (kuopininkas – *rotmistrz*) Jackus Jablonskis (*Hyacint Jabłoński*) paskelbė patriotinių-karinių eilių leidinį *Pieśni dla żołnierzy woysk polskich*⁶. Pratarmėje nurodė savo leidybinės pastangos priežastį. Pasak autoriaus, šviesūs dauggaliai Marijampolės pavieto piliečiai bei garbūs žemvaldžiai, susirinkę į seimelį Marijampolėje, „persiėmę dėkingumo jausmu lenkų legionams, sužadino jam norą jo veikaliuką paskelbti spaudoje“ ir nutarė leidybą paremti. Todėl visi turi būti pagerbti juos išvardijant. Legionierius-poetas toliau pateikė apie 70-ies Marijampolės seimuotojų sąrašą, dažnai nurodydamas ir pilietines pareigas bei padėtį sociume (išvardytos 66 pozicijos, tačiau kai kurios iš jų kolektyvinės – antai „subprefektai Osipowskiai“). Šis sąrašas unikalus ir vertingas kaip toks savaime⁷, ypač turint omenyje, kad daugiau kaip 90 proc. rankraštinių šio periodo vietos savivaldos, teisėtvarkos dokumentų, inventorių sudegė

⁴ [Hyacint Jabłoński], *Pieśni dla żołnierzy woysk polskich*, Warszawa: Drukarnia Wiktora Dąbrowskiego, 1809, p. 4.

⁵ Kad Marijampolės seimeliai buvo ramūs, tiesiogiai liudija vienuolių marijonų kronika (1758–1834), rašyta kunigų Viktoro Volungevičiaus ir Mykolo Pietario. Žr. *Protocollum Conventus Mariampolensis*, in: Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 1676, ap. 1, b. 6.

⁶ [Hyacint Jabłoński], *op. cit.*, 30 p. Prieiga internete: <https://polona.pl/item/piesni-dla-zolnierzy-woysk-polskich,NjY5Njk5MDk/4/#info:metadata> (žiūrėta 2021 06 08).

⁷ Istorikai Lietuvos seimelių dalyvių skaičiaus nustatymą laiko moksline problema. Plg. Robertas Jurgaitis, „LDK seimelių dalyviai. Identifikavimo keblumai“, in: *Darbai ir dienos*, 2004, Nr. 37, p. 25–36.

Varšuvoje karo metais⁸, todėl žinios apie senąją Užnemunės elitą – dažniausiai fragmentiškos (žr. 1 faksimilę „Prieduose“).

Jablonskio kūrinys yra tipinis XVIII a. antrosios pusės – XIX pradžios patriotinės kūrybos pavyzdys; ne šedevras, tačiau, lenkų literatūrologų pripažįstama, visai neblogo meninio lygio; dabar jis vertingas kaip ryškus epochos politinių ir kultūrinių kontekstų liudijimas, didelio emocinio ir pilietinio pakilimo, patriotinio sąjūdžio paminklas. Formaliai tai eiliuota vardadienio dovana-dedikacija karo ministrui Poniatowskiui. Jam skirtas pirmasis eilėraštis (pasirašytas rotmistro Jablonskio; pagal šį įrašą identifikuojamas viso rinkinio autorius); jis su paskutiniuotu, skirtu „lenkų riteriams“, sudaro rėminę kompoziciją – kiti septyni gana ilgi eiliuoti kūriniai apdainuoja konkrečius įvykius, mūšius su Prūsijos pajėgomis. Taigi eilės priskirtinos proginių Apšvietos epochos kūrinių kategorijai, agitacinių-propagandinių rūšiai, karinių tipui. Dar tikslinant – ši kūryba priklauso vėlyvajai Apšvietai, kuri racionaliam klasicizmo kanonui priešpriešino sentimentalistinę-preromantinę alternatyvą. Autorius kelia pastarajai estetinei-pasaulėžiūrinei formacijai būdingą siekį: „Kad ainiai *bardų* [kursyvas – Jablonskio] pavyzdžiu / Galėtų apie tai giedoti jausmingai, su ašaromis.“ Būtent apie tai, „Kaip tauta pražuvo, kaip prisikėlė jos kūnas / Ir kas nutiko jos priešams“⁹.

1809-ieji pirmiausia siejami su Varšuvos Kunigaikštystės kariuomenės pergalėmis prieš Austriją, kurios leido atgauti aneksuotas Krokuvos, Liublino ir Radomo žemes. Šie laimėjimai sužadino visos Abiejų Tautų Respublikos atkūrimo viltis. Vis dėlto devynių eilėraščių rinkinys kalba apie ankstenį periodą – nuo 1807-ųjų lapkričio, kuomet Napoleonas įžengė į Didžiosios Lenkijos teritoriją, iki 1808 m. birželio, lemiamo Fridlando mūšio, atvėrusio jungtinei prancūzų ir lenkų armijai kelią į Karaliaučių. Taigi šiuo periodu sėkmingai kautasi prieš Prūsijos pajėgas; eilėse užsimenama ir apie prancūzų pergalę prieš rusus prie Lidzbarko. Tai verta dėmesio aplinkybė: tautosakininkai Užnemunėje yra surinkę bravūriškų liaudies dainų ir dainuškų, skirtų „prūsokų ir maskolių (t. y. rusų) mušimui“ (žr. „Priedai“, 2 faksimilė): daugiau nei tikėtina,

⁸ *Straty archiwów i bibliotek warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*, t. 1, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1957, p. 276–311.

⁹ *Aby potomność Bardów zwyczajami / Mogła to nucić z uczuciem ze łzami: / Jak naród zginął, iak dźwignął swe ciało, / I co się z iego przeciwnikiem stało.* Žr. [Hyacint Jabłoński], *op. cit.*, p. 8.

jog 1807–1808 m. Napoleono karų etape dalyvavo ir suvalkiečių kontingentas; prie šios aplinkybės dar grįšime.

Jablonskio posmuose daug šlovingos epochos raštijos bendrųjų vietų: kartojamas istorinio teisingumo restitucijos motyvas, garbinamas „pasaulio išganytojas Napoleonas“, reiškiamos antiprūsiškos nuotaikos, su pietetu gręžiamasi į trylika metų letargu miegojusią tėvynę (*trzynastoletnim letargiem uśpiona*), šlovinamas krašto jaunimas (*młodzież rodaków*), entuziastingai kyląs į kovą:

[...] Skrzepiona ufnym słowem bohatera,
Ostatnich w walce sił mocy wywiera.
Obok zwycięzcy młode wojownicy
Poszli w bój krwawy wpośrząd Gallów szyki,
Łącznie za sprawę ojczyzny i braci
Stanęli wszędzie w olbrzymiej postaci.

([...] Įtaigiu didvyrio žodžiu sutelkti,
Išskleidžia kovoje visas jėgų galias.
Greta nugalėtojo¹⁰ jauni kariauninkai
Traukė į kruviną mūšį galų gretose,
Dėl tėvynės ir savo brolių kartu
Visur žengė milžinišku stotu.)

Pastebėtinas siekis perduoti ainiams ką tik išgyventą istorinės ir egzistencinės svarbos įvykių patirtį, taip pat herojinio epo polėkis vardijant konkrečių „didvyrių“ žygius (beje, tikroviškus, istoriškai dokumentuotus): „Pirmasis [smogia] Mortieras iš kairiosios pusės / Ney’jus paremia iš dešinėsios, / Lannes akis stebi ataką iš centro, / Lahoussaye kerta kardu.“¹¹ Schematiškumo, būdingo daugeliui epochos karinių eilių, išvengiama: kuriami įsimintini dinamiški bataliniai vaizdai, kruvini paveikslai, esama netgi mūšio lauko po kautynių realistinių scenų.

¹⁰ Didvyris, nugalėtojas – epitetai, skirti Napoleonui.

¹¹ Pierwszy Mortier z lewego boku, / Ney zaś z prawego popiera, / Lannes ze środka ruch ma na oku, / Lahoussaye szablą dociera. Źr. *ibid.*, [p. 23].

Lenkų poezijos istorijos specialistams Jablonskio leidinys neblogai žinomas: pavienės (beje, vis kitos, skirtingos) eilės pateko net į tris akademinius rinkinius, temines ir chronologines poezijos antologijas¹². Spaudinio struktūrą, eilių turinį ir poetiką nagrinėjo Romanas Dąbrowskis, kuris nustatė, kad eilėraščiai sudaro vientisą poetinį ciklą¹³.

Šiame straipsnyje rūpi kitas, tyrėjų lenkų visai negvildentas mentalitetų istorijos klausimas. Būtent, kaip, kokių būdu nutiko, kad Marijampolės krašto pilietija nutarė paremti Jablonskio poezijos leidybą? Pastebėtina, jog pats šios rūšies mecenavimo faktas išskirtinis, kito analogiško atvejo dar nepavyko rasti. Dešiniakrantės, Didžiosios Lietuvos bajorų seimeliai kartais organizavo labdaringas akcijas, sykais rinkdavo rinkliavas¹⁴, tačiau patriotinio ir dar karinio ir „kovinio“ leidinio rėmimas buvo net nemąstomas – jo nieku gyvu nebūtų praleidusi imperinės Rusijos cenzūra.

Menka tikimybė, kad Jablonskis pats iki seimelio išsiuntinėjo užnemuniečių bajorijai savo eilių nuorašus, juolab jis pats užsiminė, kad iniciatyva priklausė ne jam, o patiems marijampoliečiams. Šia proga pastebėtina, kad Marijampolės pavietas tuomet buvo milžiniškas, laikytinas tikru „megapavietu“: Marijampolija driekėsi nuo Prienų rytuose iki Virbalio vakaruose; nuo Nemuno šiaurėje iki Kalvarijos pavieto ribų pietuose. Gyventojų skaičiumi tai didžiausias administracinis vienetas Varšuvos Kunigaikštystėje, pagal 1810 m. statistiką jis užėmė 66 kvadratinės mylios ir buvo antras pagal pavietų dydį visoje šalyje¹⁵. Įtikimiausia hipotezė, jog „Dainų lenkų kariuomenės kariams“

¹² *Poeci żołnierzom 1410–1945: antologia wierszy i pieśni żołnierskich*, red. Janusz Kapuścik, Wojciech Jerzy Podgórski, Warszawa: Wydawnictwo Ministerstwa Obrony Narodowej, 1970, p. 267–268; *Poezja polska 1800–1830*, wybór i oprac. Zdzisław Libera, Warszawa: Czytelnik, 1984, p. 334–337; „Świat poprawiać – zuchwałę rzemiosło“: *antologia poezji polskiego Oświecenia*, oprac. Teresa Kostkiewiczowa, Zbigniew Goliński, Kraków: Zielona Sowa, 2004, p. 587–592.

¹³ Roman Dąbrowski, „Pieśni dla żołnierzy wojsk polskich Hiacynta Jabłońskiego – świadectwo historyczne i cykl poetycki“, in: *W świecie myśli i wartości: prace z historii i literatury ofiarowane Profesorowi Julianowi Maślance*, red. Roman Dąbrowski, Andrzej Waśsko, Kraków: Księgarnia Akademicka, 2010, p. 81–94.

¹⁴ Žr. Tamara Bairašauskaitė, *Lietuvos bajorų savivalda XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2003.

¹⁵ Henryk Grossman, *Struktura gospodarcza i społeczna Księstwa Warszawskiego na podstawie spisów tądności 1808 i 1810 r.*, Warszawa: Nakład Główny Urzędu Statystycznego, 1925, p. 21.

ciklas (ar jo fragmentas) buvo pristatytas į vieną kolektyvą susibūrusiems seimuotojams 1809 m. vasario 15–17 d. Sunku nuginčyti, jog paprasčiausias, veiksmingiausias šio pristatymo būdas – viešas eilių skaitymas visai auditorijai. Galbūt eiles rekomendavo jau minėti kun. Viktoras Volungevičius ar seimelio maršalas Juozapas Godlevskis, mecenatas, mokslų ir menų rėmėjas, choro Fredoje steigėjas. Nėra žinių, ar eiles skaitė pats autorius, ar iš anksto pasirengęs skaitovas. Apskritai nežinome, ar autorius dalyvavo seimelyje. Jo pateiktame bajorų sąrašė esama apsirikimų, antai nurodomi du Godlevskiai – seimelio maršalas ir pasiuntinys į Seimą, nors tai buvo tas pats asmuo; itin įtartinas moters seimūnės paminėjimas – anticipuojant nebent XX a. antrosios pusės realijas¹⁶. Kol kas atviras klausimas, ar aptariama „poetinė akcija“ buvo spontaniškas veiksmas, ar jai rengtasi iš anksto. Greičiausiai ruošiasi – juk seimeliai kaip tokie buvo išankstinio „strategavimo“ viršūnė, ritualizuotas veiksmas, bet kuriuo atveju, didžiai rimtas, esmingas pilietinio gyvenimo įvykis.

Apibendrinant tegalima tvirtai teigti, kad ištekliai poezijos leidybai buvo surinkti, ir kelti labai tikėtiną hipotezę, jog viešas eilių skaitymas politiniame Užnemunės žemvaldžių, nobilių, pareigūnų susirinkime 1809-ųjų žiemą buvo suvoktas kaip deramybė, akceptuotas. Kitos hipotezės klampesnės: juk keblu surinkti lėšas (net ir nelabai dideles 70-iai bajorų), visuotinai nepaviešinus „prekės kokybės“ – aptariamam atveju – eilių patriotiškumo ir reprezentatyvumo, t. y. jų tinkamumo (pavieto bajorijos vardu) karo ministro vardadieniui.

2. DVIKALBĖS PARATEATRINĖS EILĖS

Antrasis eiliuotas šaltinis, liudijantis apie poetinę Marijampolės seimuotojų dvasią, priskirtinas lituanistikai *sensu strictissimo*. Tyrinėjimuose jis šmėkštelėjo

¹⁶ Galimi du variantai: kaštelionienė įvardyta kaip eilių knygos mecenatė, ne kaip seimelio dalyvė. Antra vertus, kilmingos moterys šiame taikingame renginyje (ar jo šventinėje, „poetinėje“ dalyje) galėjo viešėti svečių teisėmis. Be Tiškevičienės, dar nurodyti du aukšti pareigūnai su šeimomis, galbūt ir sutuoktinėmis: „Soieccy porucznikostwo“, „Osipowsci, podprefektowie“. Balbieriškio dvarininkė grafiene Liudvika Petravičiūtė Tiškevičienė, Žemaitijos kunigaikštijos kaštelionienė, iš tiesų mecenavo marijonus bei naudojosi Marijampolės vienuolyno paslaugomis: kun. Pietaris MIC buvo jos asmeninis kapelionas (Jonas Totoraitis MIC, *Sūduvos-Suvalkijos istorija*, d. 1, Kaunas: Spindulio spaustuvė, 1938, p. 482).

sporadiškai, porą kartų, liko neinterpretuotas, maža to, buvo pateikta tik pusė kūrinio. Pirmasis tąją pusę pristatė (1924) istorikas kun. Jonas Totoraitis:

Marijampolės marijonų raštuose yra vienos eilės, lietuviškai rašytos 1809, būtent tuo laiku, kai prūsai buvo iš čia pasitraukę ir jau įkurta buvo Varšavos kunigaikštijos valdžia. Iš jų matyti, kaip sunki buvo Prūsų valdžia. Jas čia, kaipo senovės paminklą, dar niekieno nežinomą, ištiesai paduodu:

Lankas sutikias Letuvninka aynanti ing Maryanpola ant Seymiko sweykino ji tais žodžiais –

Sczesliwas asi Letunikia
Sawo Žiames milasnikia!
Buway niasianey niawaloy
Siargek Diewe mus niadałoy [...].¹⁷

Totoraitis, nesistengdamas tiksliai transkribuoti rankraščio [transkripcija ir faksimilė pateikta šio straipsnio priede nr. 6–7], paskelbė 35 eilučių gretutinio rimo (*aa bb*) eilėrašį, netyčia praleidęs vieną eilutę, tiesa, bendrosios prasmės daug nekeičiančią (po žodžių „Wisi buvo pakriwditi“, stinga eilutės „Suspausti ir iszsziditi“).

Totoraičio nuorašas pateko į „eilėraščių benamių“ tomelį – anoniminės XVI–XIX a. lietuvių poezijos (1982) rinktinę, jau visiškai modernizuojant rašybą¹⁸. „Paklydėliams“ eilėraščiams įvadą parašęs Juozas Girdzijauskas įvardijo, jo nuomone, pagrindinę intrigą – imtis kryptingiau spręsti autorystės problemą¹⁹. Apie šių eilių, prasidedančių žodžiais „Sczesliwas esi Letunikia“ (jos tapo kūrinėlio pavadinimu, nors lietuviškos dalies autentiška antraštė – „Pawinszawonie Letuwisz kay“), autorystę spėjo Vaclovas Biržiška: galbūt jų autorius buvo dominikonų vienuolis Rapolas Petras Alekna (apie 1754 m. Užnemunėje – 1827 m. Slavikuose)²⁰. Deja, spėjimas visiškai nepagrįstas:

¹⁷ Jonas Totoraitis MIC, *Marijampolės kunigų marijonų vienuolynas*, Marijampolė: Šešupės knygyno spaustuvė, 1924, p. 28–30.

¹⁸ *Giesmė muzikėlio: iš XVI–XIX a. anoniminės lietuvių poezijos*, parengė Dalia Gargasaitė, Vilnius: Vaga, 1982, p. 58–60; tekstologiniai komentarai p. 265–266.

¹⁹ Juozas Girdzijauskas, „Eilėraščiai – benamiai“, in: *ibid.*, p. 14.

²⁰ Vaclovas Biržiška, *Aleksandrynas: senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*, t. 2, Vilnius: Sietynas: 1990, p. 202.

tai, kad Alekna gyveno ir eiliavo Užnemunėje – joks argumentas (Biržiška jo *explicite* ir negrindė).

Neginčijant autorystės problemos svarbos, vis dėlto pirmiausiai keltinas konteksto ir kūrinio funkcionavimo, jo adresato klausimas – jis, mūsų nuomone, pirmaeilis bei nuoseklesnis.

Visų pirma, tai dvikalbis lenkiškas-lietuviškas kūrinys. 36 eilučių lietuviškos eilės yra neatskiriama lenkiško varianto dalis, taigi bendra teksto apimtis – 72 eilutės, neįskaitant dviejų beveik identiškų trumpų komentarų taip pat lenkų ir lietuvių kalbomis. Transkripcijas ir faksimiles pateikiame *Prieduose* nr. 4–7). Pirmosios (lenkiškos) dalies filologinis vertimas:

[Iš pradžių komentaras lenkų kalba]: 1809 metais lietuvis, sutikęs lenką, einantį į Marijampolę, į seimelį, sveikino jį šiais žodžiais²¹:

Laimingas esi lenke, / Savo tėvynėje gimęs! /

Buvai neseniai nelaisvėje – / Saugok, Dieve, nuo tokios lemties. /

Kada fon Prūsas viešpatavo, / Lenkams buvo nemaloningas /

Primesdamas jiems mokesčius, / Atimdamas ir likučius: /

Kiekvienas luomas buvo nuskriaustas, / Iš visų pusių vargų suspaustas, /

Nematė pasigailėjimo, / Taip pat ir teisybės. /

Tėvynė našlaitė / Dvylika metų verkė /

Būdama po jungu tokio / Nemaloningo pono. /

Viską kantrybė pakėlė, / O mus, lenkus, guodė, /

Kaip sūnus guodžia motina, / Nubaudusi juos nekaltus. /

Bet staiga! Skelbiu tau, / Kad gedulingais apdarais vaikšto Prūsas, /

Kuris anksčiau mėgo puikybę, / O po to savo kraštą pražudė. /

Pažiūrėk linksmas į debesis, / Lenke nudirtu kailiu, /

Giedrą danguje / Ir mums liepė džiaugtis. /

Tankūs debesys pranyko, / Ir nudžiūvo akių ašaros. /

Jau viskas klojasi gerai, / Po aušros užteka saulė, /

Taigi nuo šiol iš tiesų džiaukis, / nuolat tardamas ačiū Dievui, /

Kad nesiliovė globoti: / Būtum likęs našlaitis per amžius.

²¹ Prie šio komentaro kitu rašalu dar prirašytas paaiškinimas: „Seimelis prasidėjo pirmadienį, vasario 15 d., truko tris dienas“ („Seymiki były 15 Febr [uara] w dzien poniedziałkowy przez trzy Dni trwały“).

Lietuviškoji eilių dalis (žr. *Priedai*, nr. 6–7) laikytina laisvu lenkiškosios vertimu: eilių turinys iš esmės toks pats, tik lietuviškame variante neminima nelaisvės Prūsijos Karalystėje trukmė, kai kur pavartoti kiti žodžiai: vertimas kūrybiškas. Pvz., lenk.: „mėgo puikybę“ – liet.: „paradawojo“ (rengė paradus), lenk.: „savo kraštą pražudė“ – liet.: „krauju apsifarbowojo“ („nusidažė“, t. y. apsiliejo krauju).

Žvelgiant paviršutiniškai, tai vienas iš daugelio istorinės teisybės atstatymo napoleoninėje Varšuvos Kunigaikštystėje pašlovinimų: tėvynė buvo užgropta, viešpatavo visuotinė skriauda, tačiau pasipūtęs engėjas jau nubaustas, o laisvė tautai gražinta – dėkui Dievui. Vis dėlto įžvelgtini du papildomi raktai viso kūrinėlio tikrajai prasmei ir kontekstui suvokti: tai, visų pirma, dvikalbis komentaras ir, antra, tekstų rinkinio, kuriame jis užrašytas, visuma. Komentaras pristato raiškų judesį: dviejų veikėjų pasisveikinimą. Pasveikinimo ritualas, kaip pažymi lenkų proginės karinės 1809–1814 m. poezijos tyrinėtojai, priklausė esmingo socialinio reiškinių kategorijai²².

Taigi siužetas toks: menamas „lietuvis“ keliauja į Marijampolės seimelį („ing Maryanpola, ant Seymiko“) ir sutinka „lenką“. Sveikina jį lenkų kalba, ragina džiaugtis nušvitusia laisve ir niekinga Prūsijos valdymo pabaiga. Ir simetriškai: „lenkas“, įsiteikdamas ta pačia kaip ir jis kryptimi vykstančiam „lietuviui“, valstybinės šventės proga prabyla lietuviškai, lietuvių kalba reflektuoja politinę situaciją bei reiškia identišką išplėstinį komplimentą: „štai esi laimingas lietuvi, mylintis savo žemę žmogau“.

Šiuos komentarus, pridėtus kiekvienos dalies pradžioje, suvokiant tiesiogiai, pažodžiui, tokio dvikalbio „pasisveikinimo“ įvykis atrodytų nerealus, menkai tikėtinas ar net visai neįmanomas. Tačiau jį traktuojant kaip reži-suotą teatrinį veiksma – jis iškalbingas, prasmingas bei simboliškas, būtent, turintis aiškią aliuziją į dviejų susibroliavusių tautų uniją ir jų lygiavertiškumą. Šmaikštumo eilėse esama, tačiau jos anaiptol nelaikytinos humoristinėmis. Adresatui – Marijampolės pavieto kilmingiesiems – perteikiama svari žinia, kad dvi lygiavertės tautos vėl žengia savu įstatymų leidybos keliu – vėl renkasi į savo respublikoniškos „laisvės vygę“ – būtent į seimelius. Humoristinę „lie-

²² Agata Wąsacz, „Na powrót wojska“ – obrazowanie rytuału w poezji okolicznościowej lat 1809–1814“, in: *Napis. Pismo Poświęcone Literaturze Okolicznościowej i Użytkowej*, 2010, t. 16, Warszawa: Uniwersytet Warszawski, p. 291–311.

tuvio“ traktuotę eliminuoja istoriniais šaltiniais gausiai patvirtinta aplinkybė, kad Marijampolės, Kalvarijos bei Seinų paviatų bajorija bent jau XIX a. pirmoje pusėje save priskyrė Lietuvos politinei tautai²³. Lenkiškame komentare nurodoma tiksli seimelio pradžia data – pirmadienis, 1809 m., vasario 15 d. Iš tiesų, toji diena pagal Julijaus kalendorių buvo būtent pirmadienis.

Taigi turime pagrindo kelti hipotezę, kad pirmąją Marijampolės seimelio dieną iš tiesų įvyko iš anksto organizuotas iškilmingas parateatrinis šios institucijos atidarymas, skirtas garbingai auditorijai. Vėliau galbūt (manytina, kad tikimybės laipsnis aukštas) šiai auditorijai buvo skaitomos jau pristatytos Jablonskio patriotinės eilės. Vis dėlto pradžia svarbesnė – pirmąjį (ir paskutinį) kartą senojoje Abiejų Tautų Respublikos parlamentarizmo istorijoje, panašu, nuskambėjo lietuvių kalba, jai buvo bent simboliškai pripažintas politinis ir valstybinis statusas. Antrasis analogiškas atvejis nėra paliudytas, nors apie „epizodinę“ tokių įvykių galimybę yra užsiminęs istorikas Zigmantas Kiaupa²⁴, deja, nenurodydamas jokie pavyzdžio ar konkrečios prielaidos.

Kaip žinoma, senojoje retorinėje kultūroje tekstas, žodis, simbolinis gestas, garsas, teatralizuotas judesys, raiškus veiksmas sudarė neišardomą vienovę, kuri užpildė visą viešojo gyvenimo erdvę. Lenkiškus ir lietuviškus komentarus bei eiliuotus tekstus skaitant popieriuje, įspūdis nedidelis. Tačiau galimą hipotetinę aptarto veiksmo vizualinę rekonstrukciją. Skaitovai, tikėtina, buvo pasipuošę tautinėmis Vyčio ir Lenkų erelio atributikomis bei tautiniais drabužiais (ar LDK kontušas skyrėsi nuo lenkiškojo, atsakytų garderobų istorikai), tekstų deklamacijos papildytos mostais, pasisveikinimais paduodant rankas ir pan. Tikėtina, naudotos vėliavos, transparantai, visam teatriniam veiksmui,

²³ Seimelio maršalas Godlevskis buvo tikras žemaitis, būtent tokiu jis buvo laikomas ir valstybės seime, kuriame, liudininkų žiniomis, kalbėjo „šaižiu ir ištęstu lietuvišku akcentu“ (žr. Juliusz Falkowski, *Obrazy z życia kilku ostatnich pokoleń w Polsce*, t. 2, Poznań: Księgarnia Żupańskiego, 1882, p. 151). Antrasis pagal svarbą Marijampolės seimuotojas, vienuolyno prezidentas kun. Volungevičius buvo „lithuanus“ – taip įrašyta jo nekrologe (žr. *Tabula Generalis Patrum, ac Fratrum Vivorum Ordinis Clericorum Regularium Marianorum*, in: Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 1676, ap. 1, b. 7, l. 37(v.); jo rašytoje kronikoje Marijampolė niekada nepriskiriama Lenkijai (žr. *Protocollum Conventus Mariampolensis*, in: Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 1676, ap. 1, b. 6).

²⁴ „[...] įvairiuose bajorų luomo savivaldos susiejimuose (seimeliuose, teismuose ir pan.) ar valstybės institucijose lietuvių kalba, jei ir buvo vartojama, tai tik epizodiškai“. Žr. Zigmantas Kiaupa, *Lietuvos istorija*, t. 7, d. 1: *Trumpasis XVIII amžius (1733–1795)*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2012, p. 279.

kurio tik atkarpą težinome, galbūt pritarė muzika. Napoleonui užėmus ir Didžiąją Lietuvą, vizualūs, net pompastiški iškilmių renginiai (panaudojant transparentus, triumfo arkas ir pan.) iš tiesų vyko, duomenų analogijoms esama²⁵; Abiejų tautų unijos memorialinės vizualizacijos istorikams taip pat žinomos (ypač raiškų XIX a. vidurio atvejį fiksavo Ieva Šenavičienė²⁶).

Formuluojamą parateatrinio veiksmo hipotezę remia ir įvairiuose laikraščio *Gazeta Korrespondenta Warszawskiego i Zagranicznego* 1809 m. numeruose pateikti vasario mėnesį vykusių seimelių aprašymai. Daugeliu atvejų kaip neatskiriama įvykio dalis paminėti dalyvių ir svečių „pietūs“ (kartais ir pusryčiai), per kuriuos „vienybėje ir sutarime“ kelti didingi tostai bei sakytos patriotinės kalbos. Panaudotos visos turimos priemonės įspūdžiui pabrėžti: skambinta bažnyčių varpais, rengti fejerverkai. Šios neformalios viešo politinio įvykio dalies dalyvėmis, daugiau nei tikėtina, buvo ir kilmingos moterys, kaip fiksuota minėtoje Jablonskio dedikacijoje Marijampolės 1809 m. „riteriams“ seimuotojams.

3. KUN. ADRIEJAUS KATILIAUS „PROTOKOLO“ LITERATŪRINIAI KONTEKSTAI

Net jei įžvalgas laikysime hipotetinėmis, dera tvirtai konstatuoti, kad 1809 m. Marijampolėje kūrė eiliuotojas, kurio poetinėje, pasaulėžiūrinėje sistemoje lietuvių kalba sugyveno su istorinės savimonės bei politinių ir patriotinių turinių raiška; antai pasisveikinimas seimelio proga. Jei eiles užrašiusiojo nelaikysime jų autoriumi, šiuo atveju buvo mažiausiai du žmonės, neabejingi šiai sugyvenimo galimybei (autorius ir asmuo, skyręs nuorašui rašalo bei popieriaus). Jei eilių skaitymai iš tiesų buvo parateatrinis seimelio renginys, tuomet jų kūrėjas privalėjo neklaidingai numatyti, kad didesnioji maždaug 70-ies bajorų sueigos dalis palankiai priims inscenizaciją, nelaikys jos nederamu akibroktu.

²⁵ Plg. Virgilijus Pugačiauskas, *Napoleonas ir Lietuva*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2012, p. 185–205.

²⁶ Vakare „[...] nuo kelto į Nemuną buvo nuleistas ir nuplukdytas fejerverkas su transparentu, vaizduojančiu nuo skirtingų upės krantų besitiesiančias lietuviška sermėga ir lenkišku durtininiu apvilktas rankas“. Žr. Ieva Šenavičienė, „1861–1862 m. Lietuva: patriotinės religinės manifestacijos“, in: *Lietuvos istorijos metraštis*, 2006, Nr. 1, p. 28.

Rašalo bei popieriaus eilėms skyręs asmuo buvo jau minėto seimuotojo kunigo Viktoro Volungevičiaus dešinioji ranka (padėjėjas, vad. *definitorius*) kun. Andriejus Katilius (Andreas, Andrzej Katyll, 1771–1821), marijonų provincijos, buvusios Prūsijos užgroboje teritorijoje, sekretorius, Marijampolės marijonų novicijato moralinės teologijos profesorius, pasaulietinės Marijampolės mokyklos profesorius, joje dėstęs, kaip galima nuspėti, retoriką²⁷. Jo asmenį ir gana plačią kultūrinę aplinką atspindi jo rankraštinė 1799–1817 m. knyga *Protokolas*²⁸.

Tai plataus „silva rerum“ žanro egodokumentas – laiškai, pamokslai, kalbos, grožinių spausdintų tekstų išrašai, satarčių nuorašai etc. Tekstinį chaosą struktūruoja chronologinė, „protokolinė“ tvarka: pvz., Prūsijos aneksijos periodo įrašai nuosekliai atspindi šio laiko realijas ir jų kaitą. Varšuvos Kuni-gaikštystės periodo užrašai priskirtini vadinamajam *otia publica* („laisvalaikio užrašai politinėmis / viešosiomis temomis“) žanrui – čia vyrauja politinių kalbų, politinių sveikinimų, net plakatų nuorašai, Napoleono epopėjos lenkiški ir lotyniški pilietiniai tekstai (apie 30 kūrinių, daugiausia eiliuotų). Eilių meninė vertė minimali, vyrauja dirbtinoki patetiški tonai; kartais jos primena laikraščių reportažus, tiesa, gana energingus²⁹. Būtent šioje rankraščio dalyje ir yra dvikalbis Marijampolės seimelio eilėraštis³⁰, įterptas tarp arkivyskupo Urbińskiego (?) pronapoleoniško laiško klebonams ir kažkokio ispanų vyskupo kalbės, sakytos Napoleono pergalių proga Saragosoje.

Visas kun. Katiliaus užrašų korpusas daugiakalbis: vyrauja lenkiški tekstai, tačiau yra keletas nemažos apimties lotyniškų kūrinių, trys lietuviški (įskiriant čia rūpimas Marijampolės seimelio eiles). Įrašyta viena kiek polonizuota gudiška kalėdinė humoristinė dainelė, iliustruojanti „prasčiokišką“

²⁷ Dalius Viliūnas, „Zapomniane oblicza pedagogiki i szkół Oświecienia. Pedagogika i poezja w mariampolskiej szkole marianów w świetle źródeł rękopiśmiennych drugiej połowy XVIII i początku XIX wieku“, in: *Ephemerides Marianorum*, 2015, Nr. 4, p. 151–183.

²⁸ *Protocollum R. P. Andrae Katyll*, in: Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 1676, ap. 1, b. 10.

²⁹ Prie Austerlico prancūzų kareivių pergalė / Džiugina visus aplinkui, kiekvienas ja tiki. / Lazdomis prie Ulmo nubaudė Austrus; / O prie Austerlico rusinai gavo spyrį gėdingą [wzięli w Dupę szlagą]. / Nuo ugnies sprukdami jie prie ežero bėgo, / Ten gurguolė, pabūklai ir jie patys pražuvo. / Nesityčiok daugiau iš lenko pasipūtęs ruse / Jeigu prūsas nepadės, tu žūsi. Žr. *ibid.*, l. 67.

³⁰ *Ibid.*, l. 76v–77.

žemąjį poetinį stilių³¹ (yra viduriniojo bei aukštojo pavyzdžių lenkų ir lotynų kalbomis).

Akivaizdu, kad gudų dialektas nelaikytas lygiaverčiu Lietuvos kalbai. Retorikos mokytojo kun. prof. Katiliaus užrašyti du lietuviški mokyklos tekstai labai rimti, skirti, kaip nurodyta, „tėvams ar panašioms geradariams“ šv. Velykų proga (1812 m. kovo 29 d.). Kas šie adresatai? Ne kas kita, kaip su marijonų mokykla susiję, jai reikalingi žmonės: mecenatai, auklėtinių tėvai bei giminės. Jie rėmė vienuolius marijonus už vaikų ugdymą ir mokymą. O tėvams šie mokytojai stengėsi imponuoti senu scholastiniu manevru, įrodančiu įgytą mokinių erudiciją, – įvairių kalbų išmanymo demonstravimu. Prieš lietuvišką deklamaciją buvo sakytos lotyniškos eilės. Tiesa, rankraščio tekste pateikta tik nuoroda: „Latine seu Lituance idem.“ Abu lietuviškieji tekstai, kaip dera gerų manierų mokykloje, baigiami žodeliu „Dixi“³².

Taigi grįžtant prie 1809 m. seimelio eilių, pastebėtina, kad Marijampolės marijonų terpėje lietuvių kalba nevertota kaip „prasčiokiško“, „piemenų“ stiliaus iliustracija; ji vertota viešai oficialiomis progomis. Rankraštyje, kaip jau minėta, vienareikšmiškai paliudytas bent vienas toks atvejis: Marijampolės marijonų vidurinėje mokykloje (su dėstoma lotynų kalba) šventos Velykų šventės proga skaityti du lietuviški eilėraščiai (antrame eilėraštyje minimos „Kalėdos“, nors data – velykinė). Eilės skirtos bajoriškam tėvų ir mecenatų adresatui (tekstai – šio straipsnio išnašose).

Antrasis atvejis – hipotetinis, tikėtinas: lietuviškos eilės skaitytos bajorų seimelio proga (arba jį atidarant, arba šventinėje neformalioje jo dalyje) krašto pareigūnų ir kilmingųjų auditorijai: subprefekto, burmistro, teisėjų, advokatų, karininkų, kitų Užnemunės elito atstovų. Tai šambelionai, seniūnai, baronas, grafienė, viduriniai ir didieji žemvaldžiai. Tarp jų ir patys stambiausieji krašte – Juozapas Godlevskis, Floryanas Koydelis.

³¹ „Wiersze Pasterskie w Prostosci Ducha o Narodzeniu Chrystusa z Ruska Luzka ułożone albo Pastorele“, in: *ibid.*, I. 66. Kai kurie Marijampolės marijonai buvo baltarusių kilmės asmenys, persikėlę iš Rusijos imperijos užimtoje Lietuvos dalyje veikusio (bei ten nuolat varžomo) Rasnos marijonų vienuolyno.

³² Latine seu Lituance idem: Tewamis Giarodejoms paliankimu Gałwos / Affiera Szirdies niaszu Daninoja Ałgos [taip parašyta] / Idant Chrystusas Jezus Łoska Sawo dūotu / Wisada abziuretu ir ko rey k priduotu; / Uzłaykydamas Sweykus, gintu nog Trefunku [lenkiškame variante – *Fata*]; / Giwiant Sczesliway Jemis, duotu bia Trawunku [neaiški reikšmė] / Teyp zyczyja kayp Sunus, ant tu Żodziu stoja / Łoska Dangaws Jums słužit, tiaguł niapiarstoja. – Dixi.

Plečiant šių lietuvių kalbos „įsipilietinimo“ faktų, realių ir hipotetinių, hermeneutiką, pravartus istorinis ekskursas. Užnemuniečių sąjūdžio bei su juo sutapusio, daugiausia jų inspiruoto XIX a. pabaigos Tautinio atgimimo sąjūdžio simboline pradžia kartais laikomas būtent analogiškas daugiakalbis parateatrinis veiksmas.

Marijampolės gimnazijoje 1871 m. mokslo metų baigimo proga, kaip nuo seno įprasta, buvo organizuota vieša mokyklos šventė. Absolventas Petras Kriaučiūnas paprašė leidimo deklamuoti lietuviškai Jano Kochanowskio religines eiles ir šį leidimą iš direktoriaus maloniai gavo. Kriaučiūno „skambus plieno baritonas“ padarė įspūdį. Čia liudininukų nuomonės truputį skiriasi. Esą ne tik moterys lietuvės, bet net sužavėti vyrai braukė ašarą. O kiti patenkinama publika šaukė „bravo“ ir „bis“. Sunku patikėti, kad šias paraginimų formas reiškę lietuviakalbė Suvalkijos žemdirbių auditorija; abejotina, ar salėje ji sudarė daugumą. Svarbu pastebėti tai, kad lotynizmas „bis“ ir Atgimimo pranašas – „susižavėjimo ašara“ nesikerta, nešalina vienas kito. Egzistavo sena, erdvi retorinė kultūra, kuri teikė istorijai įvairių sociokultūrinių alternatyvų. Petras Kriaučiūnas, būsimasis Suvalkiečių atgimimo sąjūdžio ideologas, galbūt jau pretenduodamas į tautinius karžygius, tąsyk vis dėlto daug nerizikavo³³.

Atidesnės memuarų studijos leidžia įžvelgti ir daugiau viešo raiškaus, „šventinio“ lietuvių kalbos vartojimo aplinkybių: pvz., Marijampolės gimnazijoje

³³ Liudininukų aiškinimai, kodėl 1871 m. Marijampolėje vyko viešas lietuviškas deklamavimas, memuaruose išsiskiria:

a) Kriaučiūnas supyko ant lenko mokytojo, kuris lietuvių kalbą pavadino „cygański język“ (Motiejus Gustaitis, „Petras Kriaučiūnas – didysis „litvomanas“, in Alkas.lt, 2020 09 15; prieiga internete: <https://alkas.lt/2020/09/15/m-gustaitis-petras-kriauciunas-didysis-litvomanas/> (žiūrėta 2021 12 21).

b) Kriaučiūną paskatino gimnazijos mokytojas patriotas lenkas gerbti savo gimtąją kalbą (Petras Pranciškus Būčys, *Vyskupo P. Būčio atsiminimai*, t. 1, red. J. Vaišnora, Chicago: Draugo spaustuvė, 1966, p. 56).

c) Kriaučiūnas „buvo jau namie susipratęs“: jau jo tėvas buvo išspręs asmuo, skaitęs Prūsijos lietuvišką periodiką (*locus communis*).

d) Mūsų hipotezė: retorinė kultūra, kurios principus jaunajam Kriaučiūnui diegė gimnazija, įteisino parodomąją daugiakalbybę. Viešumoje šioji nurodo „išprusimą, mokytumą“, „šaunumą“, „šmaikštumą“. O skirtingos socialinės grupės, per 1871 m. mokyklinę Marijampolės šventę patyrusios estetinę satisfakciją ir sveikinusios skaitovą, įžvelgė įvairias įvykio kultūrinės reikšmes. Mokytojaudamas Marijampolėje, Kriaučiūnas savo kūrybos lotyniškas, lenkiškas, rusiškas eiles skaitydavo mokytojų gimtadienių proga.

per kaligrafijos egzaminą moksleiviai komisijai ir svečiams demonstruodavo įvairiakalbius, taip pat ir lietuviškus sentencijų įrašus, verta pastebėti, užrašytus lotyniškais rašmenimis per patį jų draudimo įkarštį³⁴.

Kun. Katiliaus *silva rerum* atskleidžia erdvę senosios retorinės kultūros lauką. Jis liudija ir apie kitus viešus parateatrinis renginius, vykusius būtent Marijampolėje. Tai, kad 1809 m. vasario seimelio metu šiame mieste gyvavo choras, mokėjęs giedoti himnus akomponuojant muzikai, paliudija 1808 m. įrašas (lenkų k.). Būtent: „5 strofų giesmė arba odė, arba greičiau padėkos himnas gimtadienio proga, kuris švėstas šv. Ignaco dieną liepos 31 d.“, po kuriuo yra pateiktas komentaras: „N. B. Dainuotas muzikuojant 1808 m. Marijampolėje“ (N. B. Spiewany przez Muzykę 1808 w Maryampolu)³⁵:

Pirmoji strofa

Leisk savo mūzoms, išmintingasai Apolone,
Didžiai šlovingas Parnase,
Kad šiandien jos giedotų iš natų balsais maloniais
Iki pat debesų. *Repetit.*

Antroji strofa

Juk būtent šiandien prezidento [*prezesa*] vardinės!
Davė jam vardą Dangaus [ranka] dešinė [...].

Titulą „*prezes*“ – „prezidentas“ turėjo vienuolyno viršininkas kun. Ignotas Viktoras Volungevičius, nesyk čia minimas seimuotojas; jis buvo, kaip minėta, ir Pavieta tarybos prezidentas. Tad padėkos himnas, papuoštas Antikos figūrų vaizdiniais, raginantis Ignotą „saugoti savo nevystančią šlovę“, buvo skirtas būtent šiam asmeniui. Sunku įsivaizduoti, kad cituotas himnas atliktas asketiškoje vienuolių mikrobendruomenėje, patiems sau muzikuojant: eilės neabejotinai yra viešo Marijampolės renginio atgarsis. 1819 m. mirus šiam marijonų prezidentui, jo egzekvijose, dalyvaujant viso krašto dvasiškiams ir bajorijai, giedojo (be Godlevskio choro, žymiausio Užnemunėje) ir kviestiniai solistai iš Vilniaus – apie tai rašė laikraščiai³⁶.

³⁴ „[...] sentencje [...] nawet po litewsku naszymy literami“. Žr. Henryk Królikowski, „Wspomnienia szkolne z Suwalszczyzny (1876–1884)“, in: *Niepodległość*, 1930, Nr. 1, p. 360.

³⁵ *Protocollum R. P. Andrae Katyll*, l. 75r.

³⁶ *Gazeta Korrespondenta Warszawskiego i Zagranicznego*, 1819, Nr. 98, p. 3.

Katiliaus eilių rinkinyje fiksuota ir kitų literatūrinės komunikacijos atvejų. Yra ir tikras teatrinis scenarijus: dekoracijų bei transparentų fone vyksta įkarščio bei rūstaus patoso kupini dialogai tarp Andromedos (Lenkijos), pavergėjo trakų karaliaus Finėjo (Rusijos caro), išvadotojo Persėjo (Napoleono), karžygio Polimedono (generolo Dąbrowskio) ir kitų alegorinių personažų³⁷. Eilės būdavo ne tik viešai skaitomos vardadienių ar didžiųjų švenčių progomis. Vyko regioninio masto literatūrinė apykaita posmus nusirašant arba įrašant juos į kolegų *silva rerum* albumus. Antai kun. Katiliaus rinkinyje yra pora Merkinės jėzuito Balcewicziaus eiliuotų sukurtų ar verstų religinių poemų. Ypač įdomus akrostichas (pirmosios eilučių raidės nurodo adresato pavardę) ponui Bogusławui Mikulicziui. Eilės pasakoja apie beždžionę, panūdusią dėtis žmogumi. Iš pradžių žmonės apsirikę su ja sveikindavęsi. Deja, ši beždžionė buvo kenksmingas tautai padaras³⁸. Sekantis eilėraštis – atsiprašymas; autorius (labiausiai tikėtina – pats kun. Katilius), kaip paaiškėja, stebėtinai kandų akrostichą buvo įrašęs į kažkokias paties Mikuliciaus „knygas“³⁹. Vienas vardadienio eilėraštis skirtas pačiam vienuoliui kun. Katiliui. Regime, kad jis buvo itin populiarus bei visuomeniška asmenybė: „Didžiai svarbus būdamas, gerbiamas Andriejau, / Nesugebi slėptis vienuolino šešėly. / Tu pavyzdys, tavo garsas sklinda plačiai [...]“ – 8 eilutės⁴⁰. Jos pasirašytos „Kalkulator p. Maryampola“. Jablonskio 1809 m. seimuotojų sąrašė nurodytas šių pareigų savininkas – Ignacy Baranowski (*Ignacy Baranowski, Kalkulator*)⁴¹.

³⁷ *Protocollum R. P. Andrae Katyll*, l. 74–75. Tai iš laikraščio *Gazeta Korrespondenta Warszawskiego i Zagranicznego* išrašyti vieno akto (10 scenų) Liudwiko Osińskiego lyrinės dramos „Andromeda“ fragmentai, pateiktas scenografijos aprašymas. Drama suvaidinta 1807 m. sausio 14 d. Varšuvos tautiniame teatre Napoleono garbei; scenarijus buvo atspausdintas prancūzų ir lenkų kalbomis: *Andromeda. Drama liryczna w 1 akcie, z muzyką Józefa Elsnera, reprezentowane pierwszy raz na Teatrze Narodowym w Warszawie dnia 14 stycznia 1807 w obecności Napoleona*, Warszawa, 1808.

³⁸ *Protocollum R. P. Andrae Katyll*, l. 58 (r).

³⁹ Katiliaus ranka įrašyta: „Przeproszenie autora, iż się te Wiersze do Ksiąg Jego łączy.“ Bogusławas Mikuliczius, stambus žemvaldys, Kvietiškio dvaro ekonomas, nebuvo mėgiamas; vienu metu jis buvo užsimojęs marijampoliečius varyti į baudžiąvą.

⁴⁰ „Powinszowanie w Dzień Imienin wg. S. Andrzeja“: Szanowny Andrzeju, w wielkim Twym Znaczeniu / W Klasztorzym skryć się niepotrafisz Cieniu; / Wziętość Twa znana, z Ciebie szukać Wzoru; / Tyś uwielbiony wszrod twego Klasztoru [...].

⁴¹ [Hiacynt Jabłoński], *op. cit.*, p. 3.

4. EILIŲ AUTORYSTĖS PROBLEMA

Taigi 1809 m. Marijampolės seimelio eilių tyrimai leidžia įvardyti naujų, dar nežinomų Lietuvos eiliuotojų pavardžių. Galbūt dvikalbio pasveikinimo „Ščėslyvas esi lietuvnyke“ autorius buvo Jablonskis, kurio veikalą 1809 m. parėmė seimelio bajorija? Kai kurie prasminiai junginiai, pirmiausia tropai, iš tiesų kai kur sutampa. Jablonskis eiliavo:

Niech pod twem styrem żołnierz w chlubie słynie,
Niech wprzód za Króla i Oyczyznę ginie,
Niżby miał kiedy doczekać tey doli
Jak wprzód obdarty z znaków żyl w niewoli! [9 p.]

Dvikalbio kūrinėlio autorius antrino:

Szczęśliwy jestes polaku, w swoiey Oyczyźnie rodaku!
Byleś niedawno w niewoli, strzeż Boże od takiej doli.

Jablonskis sako: „obdarty z znaków“ („lenkas su nuplėštais skiriamaisiais ženklais“); dvikalbio autorius: „Zdarty polak ze skury“ („lenkas nudirta oda“); Jablonskis: „Już zasłona spada z góry, / Niebo iasnie, znikły chmury“. [p. 13]; „Ustali grzmoty, niebo wyjasnione“ [p. 27]. Dvikalbio autorius:

Pogoda się okazała
y nam cieszyć się kazała.
Grube chmury opadły
Juz się wszystko dobrze rodzi,
Przed jutrzanką słońce wschodzi [...].
Lankia adsiżiurek linksmay ant Diabiasiu [...]
Pagada jau pasirode,
Ir linksmibia mums parode;
Tankus diabiasiey jau prapuole [...].

Deja, ką nors daugiau nei šiuos metaforinius „saulės užtekėjimo“ panašumus išvelgti sunku. Tai tuometinės proginės pilietinės poezijos *loci communes*.

Skirtumų žymiai daugiau: Jablonskio eilutė dvigubai ilgesnė, ritmika įvairesnė, poetika nesugretinamai turtingesnė. Vienam tėvynė 13 metų miegojo letargu, antrajam – 12 metų verkė. Stilistiniai sutapimai tuo metu retorinėje literatūrinėje „gatavo žodžio“ kultūroje reiškė ne autorinio stiliaus žymes, o bendrą literatūrinį išprusimą.

Galimà hipotezė, kad dvikalbio kūrinio autorius – kun. Katilius. Jam neabejotinai priklauso užmiršto XIX a. pradžios eiliuotojo statusas. Pvz., cituotas marijonų vienuolyno prezidento kun. Volungevičiaus pašlovinimas – tai Katiliaus eilėraštis, kurį jis taikė ir kitoms progoms: rankraštyje yra ankstesnis variantas, galiojęs kaip bet kuriam garbiam adresatui tinkantis kalėdinis pasveikinimas. Jo *silva rerum* baigiamas Katiliui priskirtinu (meniniu požiūriu silpnu, kaip ir kitos jo eilės) eilėraščiu „Apie vienuoliško pašaukimo tvirtumą“, smarkiai barančiu kažkokį negerą vienuolį (beje, pats autorius marijono abitą vilkėjo 50 m.). Lietuviškos eilės Velykų proga – greičiausiai ne jo kūryba, mat yra beveik identiškas (tik geriau skambantis) lenkiškas variantas: šiuo atveju nurodytas jų autorius – Motiejus Grinevičius⁴² (1809 m. Marijampolės seimuotojų sąrašė yra asmuo šia pavarde: „Hryniewicz, Szambelan“). Velykinių lietuviškų eilių rašyba nebūdinga Katiliui, pavartoti umliautai⁴³.

„Ščėslyvas esi lietuvnyke“ parašytas Marijampolės tarme, artima dabartinei bendrinei kalbai⁴⁴. Kun. Katilius buvo lietuvis, gimė Tarpučių kaime, kuris jau nuo XIX a. laikomas Marijampolės miesto dalimi; lietuviškos eilės užrašytos jo ranka; jis pats buvo įvairių eilių kūrėjas (ir – manytina – retorikos klasės mokytojas); seimelis vyko jo gyvenamojoje vietoje – marijonų vienuolyne. Katilius domėjosi politika, buvo respublikoniškos pakraipos patriotas (viename eilėraštyje smerkiamas tautos išdavikas karalius), atstovavo gana sekuliariam Apšvietos mentalitetui, kuris reikštas senstelėjusiomis barokinės poetikos formomis – fraškomis (niekeliais), epigrafais, anagramomis, akrostichais. Eiliuotas pasveikinimas įvairiomis progomis – jo mėgstama poetinės raiškos forma. Jis buvo svarbios 1809 m. seimuotojų figūros – kun. Volungevičiaus –

⁴² *Protocollum R. P. Andrae Katyll*, l. 58 (r).

⁴³ Tewu, Motkay Namamis, niaszu mysli mano, / Łoska Chrystuso Jezaus tiaguł Anuos gano; / Sweykus uzłaykidamas, iłga Amzi dūotu / Iž Auksztibes Aniems, wisa ka pridūotu; / Teyp žyczija kapp Dukte, noris mažo Wieko, / Tewamis Wiso Giaro, Niadboimo Nieko: / Ba kur Diewas tia Szalin, ayna wisos Bedos / Ir linksma Alleluja, kapp Szitos Kaledos. – Dixi.

⁴⁴ Už kvalifikuotą ekspertizę dėkoju prof. habil. dr. Giedriui Subačiui.

patarėjas, kaip minėta, jau įrodęs savo kompetencijas organizuojant viešas iškilmes. Tai bemaž visi duomenys, siūlantys būtent jam priskirti unikalų lietuvišką seimelio eilėrašį. Bet Katilius mėgo ir svetimų eilių nuorašus. Pavyzdžiui, 1809 m. Marijampolės poezijos rinkinį papildo, panašu, nurašytos lenkiškos karinės, rūstaus, visai pasaulietinio atpildo dvasios kupinos eilės, aptariamo vienuolio poeto pažymėtos „nr. 32“:

„Naujųjų [1809] metų pasveikinimas“

Atmintini mums metai: pasaulio istorijoje
Tebūnie nuo šiol švenčiami.
Jiems baigiantis atgijo sarmatai [...].
Regi sumuštų kariuomenių gretas,
Sostą siūbuojantį ir varganą.
Kerštas dėl šventų sutarčių laužymo,
Šliaužęs vėžlio greičiu,
Milžino šuoliu iš Baltijos uostų
Jį pavijo prie Jenos.
Iš svetimų griuvėsių iškilusi imperija,
Šis klastų šimtamečių padaras,
Napoleono pirštu pastumtas
Išnyko nuo Žemės paviršiaus [...].
Tokia gruodžio mėnesį buvo
Karinių įvykių eilė –
Tėvynainiai! Linkiu, kad metų pradžia,
Mums atneštų daugiau, nei vien viltį⁴⁵.

⁴⁵ Pamiętny dla Nas Rok w Dziejach Swiata / Niech odtąd będzie Swięcony. / Przy Jego Zgonie ożył Sarmata [...]. / Widzi rozbite Woysko Szeręgi / Tron chwiehęcysię y nędzę, / Pomsta co Zółtwim Krokiem / Za Swiętych Umow gwalcienie / Olbrzymim z Lądow Bałtyckich Skokiem / Doscigneła Go przy Jenie. / Mocarstwo z cudzych Ruin wzniesione, / Stuletnich Przewrotow dzieło / Napoleona Palcem trącone / Z Posady Ziemskey znikneło [...]. / W takim do kęca Grudnia szly Toku / Wojennych Zdardzen Koleje – / Rodacy! Aby początek Roku, / Dał Nam więcey, jak Nadzieje. *Žr. Protocollum R. P. Andrae Katyll*, l. 75.

5. HEROJINĖ MARIJAMPOLIEČIŲ DAINA

Literatūrinė retorinės kultūros apykaita vienijo skirtingus panašaus socialinio statuso žmones, įvairių tautų ir konfesijų viduriniuosius bei aukštuomenę. Antai kun. Katilių su vardadieniu sveikinęs poetas „Marijampolės pavieto kalkulatorius“ Baranauskas buvo totorius; Katiliaus akrosticho taikinyš Mikuliczius – evangelikas. Aptariamame rinkinyje yra Józefui Poniatowskiui skirtas lenkiškas herojinis eilėraštis, kurį, kaip nurodyta, sukūrė ir atspausdino Varšuvos žydų literatai šio tautinio didvyrio laidotuvių proga.

Kyla klausimas, ar vyko vien tik socialiniu požiūriu „horizontalūs“ kultūriniai mainai? Gal būta ir „vertikalios“, tarpluominės literatūrinių, o su jais drauge – ir idėjinių, pilietinių, politinių turinių apykaitos? Šį klausimą istorikai kelia kaip aktualų, intriguojantį. Pripažįstama, kad tarp bajorijos ir žemesniųjų lietuviakalbių luomų, kalbant chemijos terminais, difuzija bei interferencija iš tiesų vyko: tai paliudija, pvz., bajoriškos herojinės Salaspilio mūšio dainos, kurioje minimas etmonas Karolis Chodkevičius („mūsų Katkus labai drūts“), paplitimas plačiuosiuose Žemaitijos žemdirbių sluoksniuose. Darius Kuolys yra pagvildenęs bei į erdvę aiškinimo kontekstą patalpinęs užnemuniečių sukurtos Teodoro Medkšos (didvyriškai žuvusio 1769 m. Baro konfederacijos metu) giesmės atvejį⁴⁶.

Sutariama, kad tikras proveržis įvyko per Kosciuškos sukilimą, kurio metu aukščiausioji Lietuvos valdžia Vilniuje leido lietuviškus universalus, o lietuviakalbis sociumas sukilimui atliepė, be kita ko, ir lietuviškąją kūrybą, karinėmis-patriotinėmis dainomis. Zigmantas Kiaupa tai įvardija kaip „įspūdingą proveržį“:

Lietuvių kalbos vartojimas kitose viešojo gyvenimo erdvėse [t. y. ne vadovėliuose bei ne religinėje literatūroje – D. V.] menkai paliudytas. Grožinės literatūros lietuvių kalba daigai rodo, kad lietuvių kalba nebuvo išnykusi iš viešojo bajorijos gyvenimo [...]. Ir šioje erdvėje 1794 m. įvyko įspūdingas proveržis. Tiesa, dėl politinio gyvenimo aplinkybių kaitos, įskaitant ir sukilimo pralaimėjimą, *jis neturėjo ilgalaikių padarinių* (kursyvai – D. V.).⁴⁷

⁴⁶ Lietuviškose eilėse vartota herojaus gyvybės aukos tėvynei ir Dievui bendroji vieta. Darius Kuolys, „Pasakojimai apie Respubliką: literatūra ir politika Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės saulėlydyje“, in: *Darbai ir dienos*, 2007, Nr. 48, p. 157–158; Darius Kuolys, „Apie laisvę, karą ir dainas“, in: *Literatūra*, 2009, Nr. 51(1), p. 76–77. Pastebėtina, kad tai pirmoji svari pastanga reabilituoti senąją užnemuniečių kūrybą.

⁴⁷ Zigmantas Kiaupa, *op. cit.*, p. 279.

Su pastaruoju naujausios akademinės Lietuvos istorijos sintezės teiginiu lietuvių literatūros istorikai galėtų pasiginčyti, pirmiausia nurodydami vadinamojo Žemaičių bajoriškojo lituanistinio sąjūdžio raštiją ir jo polėkį, žemaičių bendrinės kalbos kūrybos idėjas. Vis dėlto ši raštija (Daukanto historiografinės nuoveikos, Poškos socialinės nelygybės smerkimo bei kiti reikšmingi turiniai) nebuvo viešas lietuviškas balsas, o veikiau siauro rato pašnekesys.

Tačiau cituoto nūdienos istoriko teiginys iš tiesų vienu atveju koreguotinas. Užnemunėje politinių aplinkybių kaita viešam lietuviškam balsui buvo palankesnė, nei kitur Lietuvoje. Prūsijos aneksijos periodu užnemuniečiai gavo progą skaityti spausdintus lietuviškus valdžios potvarkius⁴⁸. Toliau šiame krašte – 7-erių metų trukmės napoleoninio išsivadavimo periodas, tikras pilietinis- patriotinis proveržis, kurio entuziazmas paliko ryškų pėdsaką ir lietuvių liaudies dainose: politinių permainų sužadinta kūryba sudaro atskirą jų teminę grupę. Mus čia domina kita kategorija: viešumoje skambėję reikšmingi, pilietinio turinio lietuviški tekstai, sukurti dabar nežinomų autorių.

Jie šiek tiek ankstesni už Žemaičių sąjūdžio tekstus ir labai reti, mat tautosakos rinkėjai, turėdami išankstinę „normalios liaudies dainos“ sampratą, tik išimtiniais, atsitiktiniais atvejais pateikė autorinių eilių nuorašus, cirkulivusius raštingų valstiečių elite ar smulkiųjų bajorų sąsiuvinuose⁴⁹. Pasisekė tiems eilėraščiams, kurių sintaksė, ritmika bei turinys leido jiems gyventi ir kaip dainoms, leido joms paplisti bei sulaukti folkloristų dėmesio. Būtent tokia yra, pvz., Poniatowskio žūties (1813) giesmė, įkvėpta Niemciewicziaus kūrinio „Z pomiedzy boiów i gradów ognistych“⁵⁰. 44 eilučių kūrinys baigiamas posmeliu:

⁴⁸ Yra pareikštas dabar sunkiai verifikuojamas teiginys, jog „Marijampolės apskrityje viešiams reikalams buvo vartojama šalia vokiečių lietuvių kalba, kaip kitur lenkų kalba“. Žr. Augustinas Janulaitis, *Užnemunė po Prūsais (1795–1807). Istorinis teisės ir politikos tyrinėjimas*, Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1928, p. 139.

⁴⁹ Savita asmeninės raštijos forma – dainų sąsiuviniai yra visateisis mokslinio-istorinio tyrimo objektas, pastaruoju metu sėkmingai nagrinėjamas ir lituanistikoje. Žr. Jurgita Ūsaitytė, „Dainų sąsiuvinis kaip asmeninės raštijos formatas“, in: *Tautosakos darbai*, 2015, t. 50, p. 200–225; Eadem, „XIX a. antrosios pusės asmeniniai tekstų rinkiniai ir jų istorinis kontekstas“, in: *Tautosakos darbai*, 2018, t. 55, p. 107–133.

⁵⁰ Niemciewicziaus eilėms greitai buvo pritaikyta muzika (*adagio lamentoso*). Prieiga internete: [https://pl.wikisource.org/wiki/%C5%9Apiewy_historyczne_\(Niemcewicz\)/Pogrzeb_Xi%C4%99cia_%C3%B3zefa_Poniatowskiego](https://pl.wikisource.org/wiki/%C5%9Apiewy_historyczne_(Niemcewicz)/Pogrzeb_Xi%C4%99cia_%C3%B3zefa_Poniatowskiego) (žiūrėta 2021 10 09).

Juozapas gynė Lietuvą ir Lenkus
Nors spaudė prūsai badu, vargais ir vainiom
Bet igi smerčio abi puses gynė
Prūsus sumynė (2 K)⁵¹

Tai rimtas XIX a. pradžios Užnemunės kūrėjų poetinių kompetencijų liudijimas, atliepiantis 1809 m. marijampoliečių lietuviškas eiles – čia lygiai taip pat skiriamos politinės Lietuvos ir Lenkijos tautos (Niemcevičiaus originale nėra net užuominos apie jas), jos laikomos skirtingomis „pusėmis“. Šia giesmę XIX a. giedoto išstisus Suvalkijos vietovės⁵².

Šiame straipsnyje aptariamą 1809 m. Marijampolės poezijos imtį papildoma vadinamoji „Marijampoliečių daina“. Jos turinys toks (dainos nuorašas čia skelbiamas *Prieduose*, nr. 8):

Pirmiausia kreipiamasi į brolius lenkus – reikia nedelsiant stoti į savanorių gretas gelbėti tėvynę („tėviškę“). Kreipinys retorinis ir simbolinis, analogiškas Katiliaus rankraščio „lietuvio“ pasisveikinimui su „lenku“ (implikuojamas unijos priimtinumas). Reikia drauge išvartyti maskolius, o kas nenori griebtis kardo – nevertas tėviškės. Mes, Marijampolės pavieto atstovai, turime būti verti garbingos mūsų Lietuvos Kunigaikštystės: „Ak kokia garbė drąsiai vajanoti“. Toliau kreipiamasi į tėvus: nepeikite mūsų, nes kareiviauti yra garbinga. Neišmatuojama garbė žūti dėl tėvynės; jeigu taip Dievo valia nutiks, jūs, tėvai, mus garbinsite amžinai. Tegul tinginiai, kuriems tai negėda, sėdi už krosnies. Tačiau mes esame jauni, sveiki ir linksmi, tęsime žygį (nesunku išžvelgti, intervenciją – „linksmi ten keliaujam“), kol išgelbėsime tėviškę.

Jonas Basanavičius šią dainą priskyrė „1830-31 revoliucijos gadynei“⁵³, jam paantrino Mykolas Biržiška⁵⁴. Tai apsirikimas: nė viename Lenkijos ir Lietuvos

⁵¹ 44 eilučių dainą užrašė Petronėlė Sirutytė-Lastienė 1927 m. Dalginės kaime (3 km. į pietvakarius nuo Marijampolės); jos eilių sąsiuvinis – šio straipsnio autoriaus rinkiniuose. Mykolo Biržiškos istorinių dainų rinkinyje pateikiamas panašus variantas (Mykolas Biržiška, *Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos*, Vilnius: Švyturio spaustuvė, 1920, p. 63–64).

⁵² Stasys Matulaitis, *Atsiminimai ir kiti kūriniai*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957, p. 62.

⁵³ Žinių apie 1831 m. sukilimo Marijampolės įvykius Basanavičius sėmėsi iš vokiško istorinio veikalo, kurį nurodė išnašoje. Žr. *Ožkabalių dainos*, surinko Jonas Basanavičius, t. 2, Shenandoah: V. V. Stagaros spaustuvė, 1902, p. 135.

⁵⁴ Mykolas Biržiška, *op. cit.*, Vilnius, 1920, p. 70.

sukilime nekeltas tikslas saugoti valstybines sienas („rubežius laikyti“) ir kautis su Prūsijos kariuomene („prūsokus naikyti“). Istorijoje buvo vienintelis etapas, kai lietuvių kovų priešai buvo ir „prūsokai“, ir „maskoliai“ – tai Napoleono karų periodas. Gana painiame (panašu, ne visai tiksliaime) nuoraše paminėta „mūsų tėviškė kunigaikštystė“; galima aiškinimo versija, jog turima omenyje Varšuvos Kunigaikštystė. Kosciuškos sukilimo metu Marijampolės pavieto dar nebuvo, o XIX a. sukilimų metais jis, kaip ir visa Užnemunė, priklausė Lenkijos Karalystei; Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė nebeegzistavo po 1795 m.

Ergo, tai mobilizacinis Varšuvos Kunigaikštystės periodo tekstas, reflektuojantis, kaip ir 1809 m. Marijampolės seimelio eilės, Prūsijos aneksijos likvidavimą bei numatantis greitą dešiniakrantės Lietuvos išvadavimą. Entuziazmą kėlė ne Napoleono (1807 m. sudariusio taiką su Rusija Tilžėje) politika, bet lenkų kariuomenės pergalės prieš Austriją ir dalies aneksuotų žemių susigrąžinimas 1809 m. Liudininkų ir tyrinėtojų tvirtinimu, „1809 metų kampanija yra galbūt poetiškiausias riteriškumo ir didvyriškumo epizodas per visą valstybės padalijimo laikų istoriją“⁵⁵. Manytume, marijampoliečių daina atspindi būtent šį 1809 m. epizodą. Būtent šiais metais (gruodžio 7 d.) Varšuvos Kunigaikštystės karalius Frydrichas Augustas su Napoleonu pasirašė sutartį, įgalinusią Kunigaikštystės kariuomenę padinti iki 60 tūkstančių karių.

Vis dėlto, reabilituojant Basanavičių ir Biržišką, pripažintina, kad daina galėjo vėl nuskambėti ir 1831 m., per Antano Gelgaudo žygį į Lietuvą, ypač jam prie Raigardo sumušus stambų feldmaršalo barono Osten-Sackeno dalinį. Įžvalgą, kad žygio dainos prisikeldavo, būdavo „naujai užtraukiamos“, formulavo pats Biržiška⁵⁶. Iš tiesų: tarp marijono kun. Katiliaus antiprūsiškų eilių yra ir Baro konfederacijos laikų laidotuvių giesmė (1771 m.) apie didvyrį Sawą Calińskį (kuris „Mušė Maskvą, mušė ne kartą“)⁵⁷. Gali būti, kad ir Me-

⁵⁵ Ludwik Dębicki, „Z czasów Księstwa Warszawskiego“, in: *Puławy (1762–1830). Monografia z Życia towarzyskiego, politycznego i literackiego na podstawie archiwum ks. Czartoryskich w Krakowie*, t. 2, Lwów: Księgarbia Gubrynowicza i Schimtda, 1887, p. 104.

⁵⁶ Mykolas Biržiška, *op. cit.*, p. 32.

⁵⁷ Įdomu tai, kad giesmė apie Sawą į spausdintus rinkinius pateko tik XIX a. viduryje, t. y. gerokai vėliau, nei ją užrašė Marijampolės marijonas Katilius. Plg.: „Nadgrobek Jego Mości Panu Sawie marszałkowi konfederacyi wyszogrodzkiej“, in: *Literatura konfederacji barskiej*, t. 3: *Wiersze*, J. Maciejewski etc (red.), Warszawa: DiG, 2008, p. 569; Józef Sawa-Caliński, in: *Słownik biograficzny historii Polski*, J. Chodera, F. Kiryk (red.), t. 2: L-Ż, Wrocław: Osolineum, 2005, p. 1353.

dekšos lamentacijos-herojinės laudacijos ilgaamžiškumo mįslę paaiškina jos pakartotiniai istoriniai „prisikėlimai“⁵⁸.

Neišsiskirdama gausių lenkiškų Napoleono epochos proginių eilių kontekste, būtent kaip lituanistinis paminklas „Marijampoliečių daina“ yra unikali daugeliu požiūrių. Tiesa, Kosciuškos sukilimo metu sudėta lietuviškų patriotinių, riteriškų žygio maršų, su kuriais ją galima gretinti. Vis dėlto tai itin savitas kūrinys. Jame teigiama besąlygiška karinė sėkmė – priešų sutriuškinimas bei greitas tėvynės išvadavimas; pirmasis kūrinys, kuriame lietuvių kalba aiškiai reflektuojamas tėviškės Lietuvos integralumas bei valstybės sienų apsaugos būtinybė.

Ak kokia mums garbė drąsiai vajavoti
Ir ant nevydonų jaugi viršų gauti,
Ne tiktai rubežius laikyti,
Prūsokus, maskolius naikyti [...].

Čia atstovaujama visiškai sekuliariai garbės sampratai, riteriškam etosui. Kosciuškos žygio dainų fonas – desperatiškas. Tuo tarpu marijampoliečiai, tariant seimelio eilių žodžiais, yra „szczeslywi“ – laimingi; jie, kaip ir Jablonskio aukštinti jauni herojai, „žengia milžinišku stotu“ (suprantama, remiami šimtatūkstantinių „galų gretų“):

O mes visi sveiki linksmi ten keliaujam,
Toliau vainą vesti niekad nepaliaujam,
kol tėviškę išgelbėsime.

1809 m., kaip minėta, buvo būtent didžiausių vilčių metai, vėliau jos greitai blėso suvokiant, kad padėties šeimininkas yra ne „tėviškės apgynėjas Juozapas Poniatauckis“, bet prancūzų karo veikėjas odiozinis „Ekmiulio kunigaikštis“ (t. y. maršalas Luis Nicolas Davout), ir kad Napoleonas neplanuoja atkurti nei Lenkijos, nei Lietuvos valstybės. Be abejo, įdomiausia teksto vieta – nuoroda į Marijampolę: pirmasis Užnemunės regioninės savimonės liudijimas, taip

⁵⁸ Napoleono epochos dainų reinterpretacijos per sukilimus – polonistikoje žinomas bei tyrinėtas reiškinys. Pvz.: Andrzej Zieliński, „Poetyckie echa doby napoleońskiej w powstaniu listopadowym“, in: *Prace Polonistyczne*, 1975, Nr. 31, p. 273–287.

pat akivaizdybė, kad Marijampolės pavieto savanoriai save pačius priskyrė tėviškei Lietuvai, o ne „gerų brolių lenkų“ tėviškei Lenkijai, kuriai *de jure* tuo metu priklausė:

O ir iš pavieto mes Mariampoliaus
Turim pasirodyt gyventojais toliaus,
Prie tėviškės mūsų nors kunigaikštystos,
Bet valnos dėl mūsų visada ponystos –
Garbingos mūsų Lietuvos.

Kaip daina pasiekė mūsų dienas, kokią vietos komunikacinę situaciją ji nurodo ir kas jos autorius? Autorius – bajoras. Keblu įsivaizduoti valstietį, tebūnie laisvą činšininką⁵⁹ su kardu, raitą, savo noru besiveržiantį (ir kitus raginantį) atakuoti kaimyninių didvalstybių ginkluotąsias pajėgas⁶⁰. Toks vaizdiny iš bėdos anticipuotų 1918–1920 m. Nepriklausomybės kovas, bet XIX a. pradžiai jis ankstyvas. Vis dėlto šis lietuviakalbis bajoras nebuvo nutolęs nuo kaimo realijų: tai įrodo „sėdėjimo už krosnies“ (tingėjimo, abejingumo) metafora:

Tegul tas iš mūsų pats už pečiaus sėda,
Kuriam namie būti senatvėj ne gėda [...].

Daugiau saitų su žemdirbių kūrybiniu arsenalu nėra; bravūriška poetika visai priešinga lyrinėms liaudies karo dainoms, nėra ir sentimentalistinės tonacijos, kuri prigijo XIX–XX a. plačiosios visuomenės repertuare.

⁵⁹ Geografo Augusto Karlo von Holsche duomenimis, 1800 m. Marijampolės apskrityje buvo 8601 dūmas, 72 115 sielų: 5 608 dūmai ir 50 973 sielos gyveno karaliaus žemėse; 1 992 dūmai ir 13 379 sielos buvo bajorų žemėse. Taigi laisvųjų karališkųjų „dvasių“ buvo daugiau kaip 70 proc. Žr. August Karl von Holsche, *Geographie und Statistik von West-, Süd- und Neuostpreußen*, t. 1: *Nebst einer kurzen Geschichte des Königreichs Polen bis zu dessen Zertheilung*, Berlin: Maurer, 1800, p. 426. Vėlesni statistai patvirtina šias proporcijas: Sūduvoje laisvųjų valstiečių procentas buvo didesnis nei kitur Lenkijos Karalystėje.

⁶⁰ Folkloristiką kartais slegia stereotipas, kad Napoleono kovos buvo „vargai svetimoje kariuomenėje“ (t. y. svetimoje Rusijai kariuomenėje). Žr. Lina Petrošienė, „Lietuviškų karių – istorinių dainų repertuaro istorinė raida“, in: *Etninė kultūra*, 2017, Nr. 10, p. 80, 77. Tokia pati samprata ir akademiniam *Lietuvių liaudies dainyno* devintame tome, skirtame XVIII–XIX a. karinėms dainoms (Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1995, Pranės Jokimaitienės įvadinis straipsnis).

Faktinių konkretybių, galinčių talkinti tolesnei analizei, atrodo, mažoka: težinoma, kad 1875 m. aptariamą eilės nurašė Basanavičiaus sutelkti tautosakos rinkėjai, jos pateko į rinkinį *Ožkabilių dainos*⁶¹. Pats Basanavičius gerai suvokė, kad surinktiems tekstams trūksta poros labai svarbių dalykų:

Labai gaila, kad visi šitų dainų rinkikai kaip profanai muzikoje, negalėjo melodijų užrašyti. Teipogi užmiršta užtėmyti, kada ir kokiuose atsitikimuose dainos dainuojamos [...].⁶²

Apie „užmirštą užtėmyti atsitikimą“ vis dėlto verta pasvarstyti. Numanoma kūrinio komunikacinė situacija gana komplikauta, adresatas dvejopas. Tai: 1) broliai lenkai ir mes, marijampoliečiai. Lenkams ir mums dera būti savanoriais; 2) „mūsų tėveliai“, kurie, būdami dainos – pavieto manifesto – auditorija, turi sankcionuoti ir įprasminti savanorystę, garbinti auką dėl tėvynės. Kokia geriausia sąlyga bei proga įgyvendinti ir agitaciją, ir politinę manifestaciją? Šiuo atveju manytume – karinis paradas.

Žinoma, tai hipotezė. Vis dėlto net keturi vėlesni istoriniai šaltiniai (jie istorikų tyrimuose iki šiol neįvardyti), tiesiogiai nurodantys Marijampolę, teikia progą rekonstruoti galimą, numanomą napoleoninės „Marijampoliečių dainos“ atsiradimo ir gyvavimo kontekstą.

Lietuvių tapimą „žalnieriais gera valia“ (t. y. savanoriais) paliudija pirmosios 1831 m. kūrinio „Vaina po Starapole“⁶³ eilutės:

Kad jau lenkai, mūsų broliai, kareiviaut pradėjo,
Tad Lietuvos jiems berneliai padėti norėjo.⁶⁴

Napoleono laikais šis „noras padėti“ Suvalkijoje formuluotas labiau imperatyviai:

⁶¹ *Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka*, t. 10: *Ožkabilių dainos. 2 knyga*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 220–221.

⁶² Jonas Basanavičius, *Rinkiniai raštai*, Vilnius: Vaga, 1970, p. 270–271.

⁶³ Staro[a]polė – ankstyvas Marijampolės miesto pavadinimas, neoficialiai gyvavęs iki XX a.

⁶⁴ LLTI, Lietuvių tautosakos archyvas, LMD 1, 43 (Jono Miglino dainų rinkinys) skenai 92–93; Mykolas Biržiška, *op. cit.*, p. 70–71. Eilės skirtos 1831 m. balandžio 22 d. sukilėlių mūšiui prieš rusų pajėgas Marijampolėje. Jos ne vėlesnės kaip 1831 m. – paskutinėje strofoje dar raginama „atsibusti“, kovoti (sukilmas dar nesibaigęs). Strofos autorius – mūšio dalyvis, valstietis, eilėse kaltinęs „raitelius ir bajorus“ neveiklumu.

Rinki vyrus kuo mitriausiai

Kaustyk arklius kuo greičiausiai [žr. 2 faksimilę].

Sodrų karinio savanorių parado bei iškilmių vaizdą Marijampolėje (1830 m. gruodžio 15 d.) fiksavo Varšuvos spauda bei rankraštinė marijonų kronika – abiejų šaltinių duomenys vieni kitus papildė. Sklido varpų gausmas, vyko iškilminga eisena, dėmesį patraukė pabūklų salvių trenksmas [*huk moździerzy*], šv. Mišių aukojimas, po jų – vėliavų šventinimas, lotyniškos giesmės, garbių piliečių oracijos, aukų sukilimui rinkliava. Svarbiausia tai, kad šioje pompastiškoje sekoje nuskambėjo ir lietuviška kunigo patriotinė prakalba⁶⁵. Pastebėtina, tai dar didesnio socialinio svorio įvykis nei viešas lietuviškų patriotinių dainų dainavimas.

Ketvirtasis šaltinis jau tiesiogiai kalba apie dainuojamąją poeziją marijampoliškių „įžengimo į miestą“ proga:

Šių metų [1831] vasario mėnesį į Suvalkus atvyko 800 žmonių iš Marijampolės apskrities, paskirtų naujai formuojamam 23-ajam linijiniam pėstininkų pulkui [...]. Įžengiant į miestą juos lydėjo muzika, pritarianti tautinėms dainoms [*towarzyszyła im muzyka, przygrywająca śpiewy narodowe*]. Visas tas dalinys, ginkluotas šaunamaisiais ginklais, ietimis, o daugiausia – dalgiais, buvo entuziastingas [*postępowała ochoczo*]; po kun. Paszkiewicziaus lietuvių kalba (išret. – D. V.) sakytos prakalbos, visi sušuko: Tegyvuoja laisvė! Tegyvuoja Tėvynė!⁶⁶

⁶⁵ Kronikos įrašas nurodo, kad „[...] skambinta varpais [...], gausiai susirinkus pavieto piliečiams [žygiavo] šauliai ir raiteliai su vėliavėlėmis, taip pat savanoriai pėstininkai. Pagaliau pilietija paskui Lenkų erelį atėjo į pamaldas bažnyčioje. Prieš mišias griaudėjo mortyros; per mišias buvo pritaikytas pamokslas, po mišių – Erelio šventinimas. Visi dvasininkai pagiedojo „Te Deum laudamus“. [...] paskui kelios piliečių patriotų kalbos apie Tėvynę. Lydimas šiai progai deramos muzikos, ta pačia tvarka, visas paradas grįžo iš bažnyčios su laisvės šūkais.“ Žr. *Protocollum Conventus Mariampolensis*, in: Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 1676, ap. 1, b. 6, l. 87. Varšuvos laikraštis antrina: „[...] Marijampolėje [...] vyko Lenkų erelių pašventinimo iškilmės. Kariškiai, besiformuojanti gvardija ir valdininkai, aidint trimitams ir būgnams nuvyko į kun. marijonų bažnyčią. Po pamaldų susirinkusiems prakalbas sakė baronas Puszetas [...], pavieto teismo raštininkas Czapliewskis, trys dvasininkai lenkų ir vienas lietuvių kalba (išret. – D. V.); visi patriotine dvasia [...], ragindami vienytis ir negailėti kraujo bei aukų dėl tėvynės. Net žemiausios klasės [*nizszej nawet klasy*] lietos džiaugsmo ašaros ir linksmybė įtikinamai parodė, kad nepakenčiama pereitos valdžios sistema, nepaisant visų pastangų, nepajėgė lenkų širdyse užgesinti pilietinių dorybių.“ Žr. *Kurjer Warszawski*, 1830, Nr. 347, 27 gruodnia, p. 1803.

⁶⁶ *Goniec Województwa Augustowskiego*, 1831, Nr. 15, 4 lutego, p. 62. Prieiga internete: <http://pbc.biaman.pl/publication/10606> (žiūrėta 2021 10 17).

Taigi sukilimo šaltiniai patvirtina: 1) jau keltą hipotezę, kad XIX a. pirmoje pusėje Užnemunėje lietuvių kalba vartota viešomis progomis; 2) kad čia iš tiesų egzistavo kariniams politiniams įvykiams deramas „tautinų dainų“ repertuaras. Pastarajam priskirtina ir „Marijampoliečių daina“ – proginis, kontekstualus kūrinys. Jis sukurtas ir galbūt vieną kartą atliktas Napoleono epochos savanorių parado proga. Išliko mėgėjiškų eilių rankraštyje ar jo išrašė, kol pagaliau pateko į tautosakos rinkėjų rankas.

„Marijampoliečių daina“ atsirado daugiakalbėje luominėje visuomenėje. Eilių semantikai ir stilistikai, regis, jokių žinomų lietuviškų analogų nėra. Tad jas tenka apmąstyti vyravusio viešojo diskurso kontekste, netgi kelti prielaidą, kad tai vertimas iš lenkų kalbos. Šią prielaidą perša intuicija, jog lenkiški rimai labiau derėtų (spėtina: *Polacy – spótrodacy; bądźmy wojakami – ochotnikami; Ojczyzna was czeka – ten zły, kto zwleka; rodacy z powiatu Mariampola – Księstwo Litewskie nas woła ir pan.*), o refrenai⁶⁷ – geriau skambėtų. Vertimo versija aiškintų sunkiai suprantamų vietų kilmę; pagaliau spėjamas lenkiškas eilių pirmtakas geriau įteisintų adresatus. Būtent kreipinį į „brolius lenkus“, kuriems lietuviška agitacija juk nereikalinga (lenkiškame variante šis kreipinys – šabloniškas aliteracinis pasakymas *bracia-polacy-spótrodacy*) bei mįslingus garbus „mūsų tėvelius“ (*Patys mūsų tėveliai [...] Jūs mumis garbšit visados*). Manytina, kad pastarasis eilių personažas – tai vyresnieji Marijampolės pavieto piliečiai, suprantama, bajorai, bent vidurinėje mokykloje išlavinti asmenys, galintys suvokti ir įvertinti patriotinio diskurso bendrąją vietą, kad savanoriška žūtis už tėvynę tolygi amžinai garbei. Aptariamam atveju tai parado žiūrovai, tie patys seimavimo teisę turintys piliečiai, kuriems deklamuotos Jablonskio eilės bei kun. Katiliaus rankraščio dvikalbis kūrinys, skirtas (esama prielaidų manyti) vietinio parlamento atidarymui. „Marijampoliečių daina“ funkcionavo toje pačioje senosios retorinės kultūros sistemoje, kuri leisdavo nekonfliktiškai įteisinti ir viešą lietuvišką pilietinį balsą.

1861 m. liepos 31 d. daugiatūkstantinės manifestacijos liudininkų atsiminimuose yra fiksuota, kokia iš tiesų buvo bendrės lietuviškos ir lenkiškos patriotinės kūrybos atlikimo tvarka. Ji analogiška (spėjamo) Marijampolės seimelio atidarymo eilėraščio strofų tvarkai. Aleksote susijungus „Lietuvą“

⁶⁷ Tai paskutinės posmų eilutės, kartais ritmu net nesusietos su strofa: „Pasiskubinkim kuo greičiaus!“, „Ant pamušimo nevydonų“, „Garbingos mūsų Lietuvos“ etc.

įkūnijančiai kauniečių procesijai su „Lenkija“ (*de jure* – Lenkijos Karalystę) reprezentuojančia užnemuniečių (būtent Marijampolės apskrities⁶⁸) procesija, lenkiškai ir lietuviškai dainuota „nuolat pakaitomis“ (*przy nieustannych śpiewach na przemian pieśni polskich i litewskich*)⁶⁹.

Aplinkybė, kad lietuviškoji Varšuvos Kunigaikštystės (vėliau – Lenkijos Karalystės) dalis buvo visiškai integruota į Prancūzijos pavyzdžiu stipriai centralizuotą satelitinę valstybę, ko gero, laikytina aptariamus literatūrinius-poetinius reiškinius lengvinančia aplinkybe: lietuvių kalba (etninė kalba, sekant Johanu Gottfrydu Herderiu, jau buvo pripažįstama esant esminiu tautos atributu) XIX a. pirmoje pusėje čia neturėjo būti suvokiama kaip reali lietuviškojo separatizmo grėsmė; priimtiniu, tradicijos įteisintu būdu nuskambėjusi išprususioje auditorijoje, ji negalėjo būti laikoma apšvietos ir pažangos trūkumo ženklu.

Ši studija ankstyvosios užnemuniečių kūrybos temos, žinoma, neketina išsemti. Čia apsiribojome konkrečiu epizodu (1809 m. tekstais ir jų kontekstais) bei kiek didesniu dėmesiu vienam aiškinimo aspektui – sinkretinei retorinei kultūrai, toleravusiai ar net skatinusiai parodomąją (parateatrinę, paradinę) daugiakalbystę. Galimi tolesni lietuviškosios suvalkiečių kūrybos tyrimo žingsniai, pakeliant kitus šaltinius (jų esama, o naujų paieškos dar teikia vilčių), atsigręžiant ir į kitus įvairius faktorius: Užnemunės XVIII–XIX a. visuomenės sanklodos savitumą, čionykščio bajoriškojo elito mentaliteto ypatybes arba, pvz., į lietuvių kalbos vartojimą marijonų vienuolynuose (tai patvirtinta šaltinių ir tyrinėjimų⁷⁰), į gerai paliudytą paradoksalų jau gerokai emancipavusio (gretinant su kitais Lietuvos regionais) vietinio valstietiškojo sociumo konservatyvizmą, išsaugojusį protėvių papročius ir kalbą.

⁶⁸ Kitapus Nemuno buvo Marijampolės apskritis; jungtinė Unijos jubiliejaus procesija patraukė į Fredos dvarą; čia ją sveikino ir vaišino 88 metų amžiaus Juozapas Godlevskis – šios studijos tyrimuose jau pristatytas veikėjas, 1809 m. Marijampolės seimelio maršalas, pagarsėjęs Marijampolės pasiuntinys į Seimą.

⁶⁹ [Julian Hrynciewicz-Talko], *Pamiętniki Juliana Talko-Hryncewicza, doprowadzone do 1932 r.*, t. 1: *Z przeżytych dni 1850–1908*, p. 57, in: Biblioteka Jagiellońska, BJ Rkp. 6813, I. Prieiga internete: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/560453/edition/550826?language=en> (žiūrėta 2021 10 18).

⁷⁰ Jonas Totoraitis, *Sūduvos-Suvalkijos istorija*, p. 423–427.

Nėra negalimà ir Suvalkijos ankstyvosios daugiakalbės poezijos antologija: ji sudarytų pusėtinai apimties tomą, tikėtina, įstengsiantį kiek praplėsti, naujais aspektais praturtinti XIX a. pirmos pusės Lietuvos raštijos panoramą. Juk chrestomatinė Lietuvos literatūros istorija Suvalkijos raštijos pradininku laiko kun. Antaną Tatarę. Čia tiriamais 1809-aisiais jam buvo 4 metai.

IŠVADOS

Lietuvių literatūros istorijos tyrimų mokslinei apyvartai siūlomi dar nepažinti XIX a. pradžios šaltiniai, jie interpretuojami, tad išvados skyla į faktus bei hipotezes. Faktas: Marijampolės 1809 m. seimelis parėmė Jablonskio patriotinės poezijos leidinį. Hipotezė: eilėraščiai buvo skaitomi seimelio auditorijai. Politinė sueiga ir poezijos skaitymai buvo suderinami, priimtini retorinės kultūros reiškiniai.

Išliko dvikalbės (lenkiškos ir lietuviškos) eilės, skirtos šio seimelio progai; tai išskirtinis faktas. Hipotezė: šios eilės buvo skaitomos viešai, pradedant seimelį. Jų autorius – tik numanomai – kun. Katilius, marijonas. Neabejotina tai, kad lietuvių kalba buvo formuluojami pilietiniai-politiniai turiniai.

Kun. Katiliaus *silva rerum* žanro rankraščio įrašai leidžia konstatuoti, kad: 1) Marijampolėje XIX a. pradžioje vyko vieši parateatriniai renginiai; 2) lietuvių kalba buvo vartojama viešomis progomis. Tai remia teatralizuotos „lietuviškos“ seimelio pradžios hipotezę.

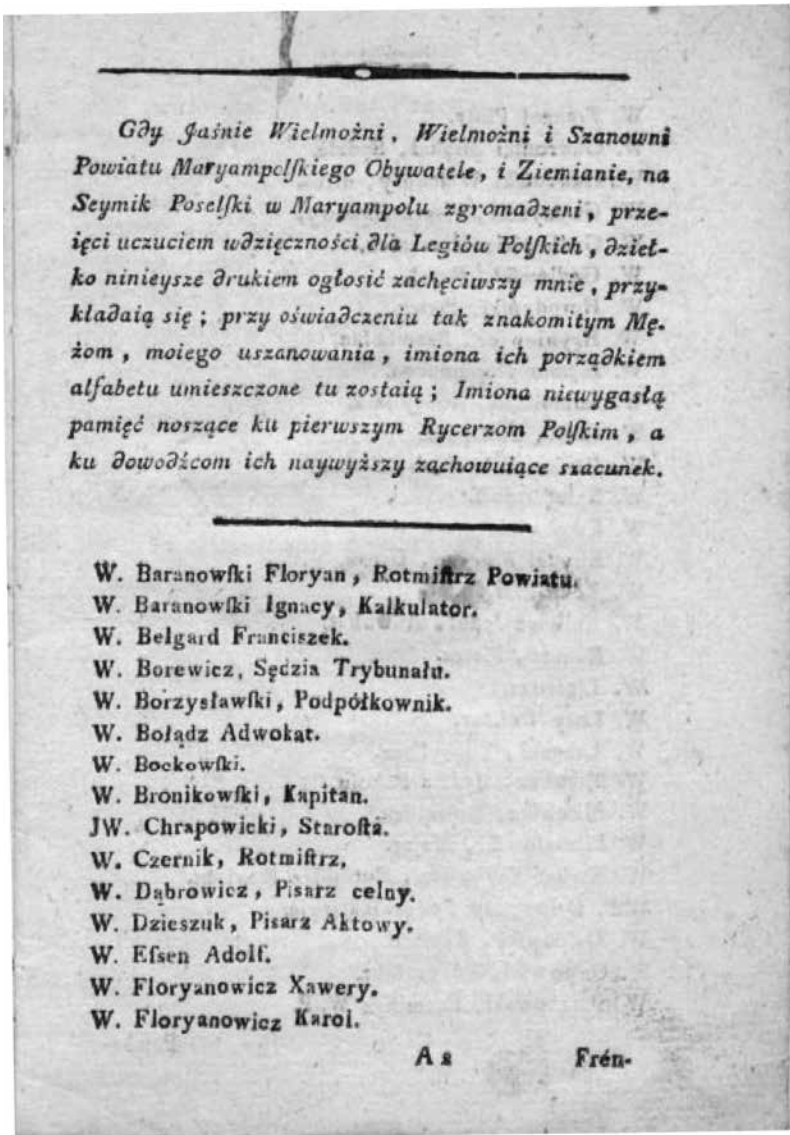
Lietuvių kalba neverta humoristiniuose kontekstuose, jai pripažintas reprezentacinis, hipotetiškai – ir politinis statusas. Pristatomų lietuviškųjų tekstų literatūrinė vertė yra kukli, tačiau kultūrinė-istorinė – didelė. Šie tekstai leidžia papildyti XIX a. pradžios lietuviškos raštijos istorijos sampratą. Kun. Katiliaus rankraščio tyrimai leidžia daugiakalbės lietuvių raštijos istoriją praturtinti naujomis pavardėmis. Pirmiausia – tai pats rankraščio autorius ir Marijampolės pavieta pareigūnai.

Lituanistikai siūlomas užmirštas Napoleono karų epochos tekstas – vadinamoji „Marijampoliečių daina“. Grindžiama hipotezė, kad ji funkcionavo kaip 1809 m. mobilizacinis (agitacinis) kūrinys. Manytina, kad ji giedota savanorių parade, politinio elito auditorijos akistatoje. Jo semantinis laukas apima lietuviškoje raštijoje iki tol silpnai paliudyto riteriško-bajoriško etoso prasmes.

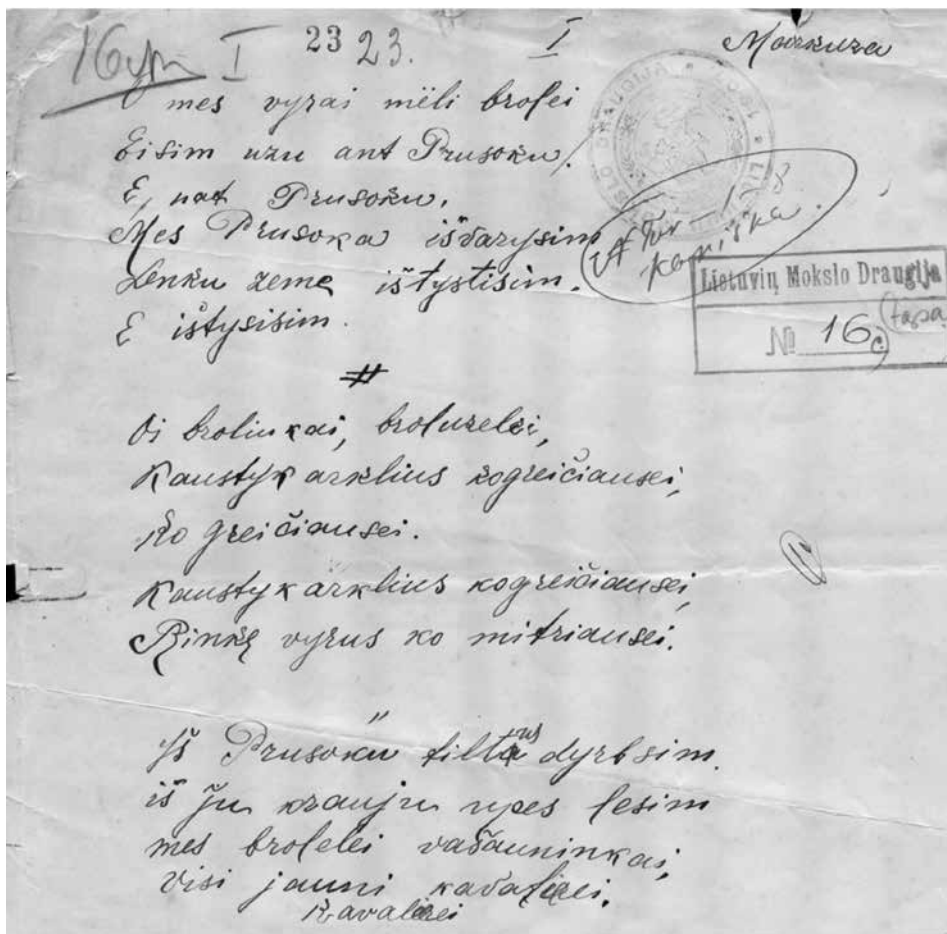
Pristatomos šaltinių tiesiogiai liudijamos komunikacinės situacijos, kai Užnemunėje prieš Tautinio atgimimo sąjūdį oficialiai bei viešai buvo (gretalenkų kalbos) vartota lietuvių kalba. Identifikuojami šie atvejai: tėvų bei rėmėjų pasveikinimai bažnytinių švenčių proga (manytina, vykusių marijonų mokykloje), dvasininkų prakalbos 1830 ir 1831 m. Sukilėlių manifestacijų proga, dainos („tautinės giesmės“) sukilėlių eitynių ir 1861 m. politinių manifestacijų metu, kaligrafijos įrašai bei lietuviški eilių skaitymai mokslo metų baigimo švenčių proga.

Straipsnyje apsiribojama hipoteze, numatant ir kitas (reikalaujančias tolesnių tyrimų), kad daugiakalbius, taip pat vien lietuviškus tekstus bei viešus jų skaitymus legalizavo nerašytas senosios retorinės kultūros kanonas. Jo principai galiojo ir Tautinio atgimimo išvakarėse.

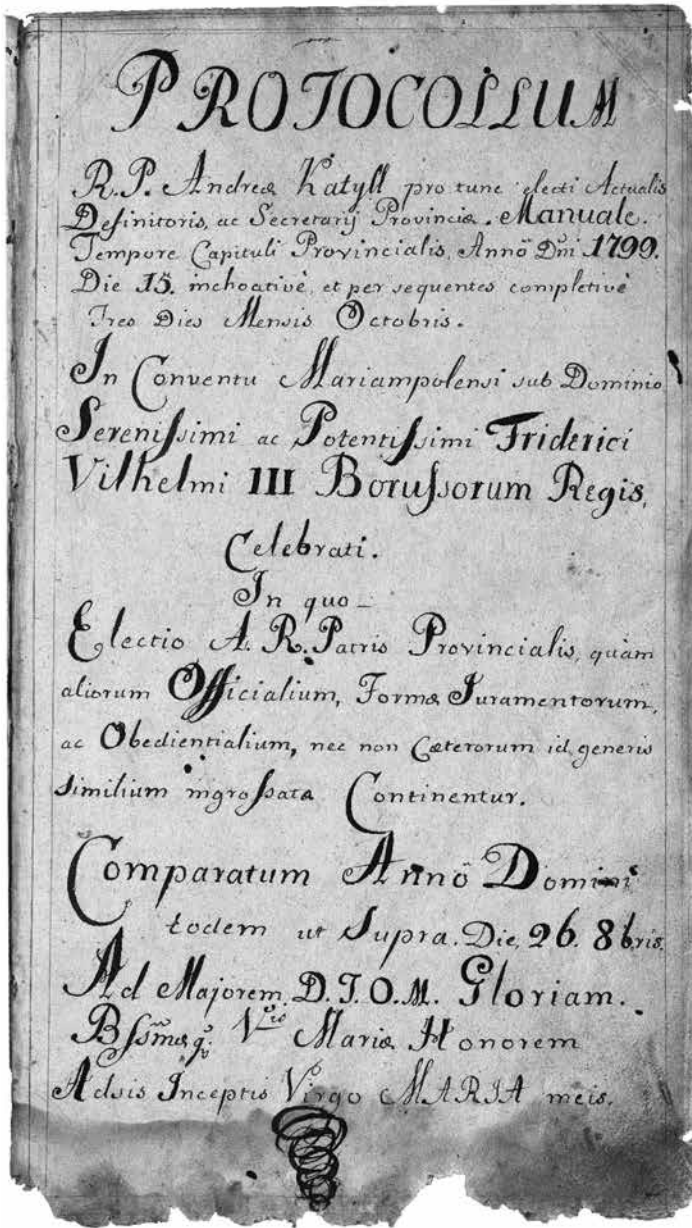

Hiacynto Jabłoński prakalba eilių rinkinyje *Pieśni dla żołnierzy woysk polskich*,
 Warszawa: Drukarnia Wiktora Dąbrowskiego, 1809, p. 3.
 Pradedamas į 1809 m. seimelį susirinkusių Marijampolės pavieto
 bajorų sąrašas (p. 3–5).

Prūsijos valdžios žlugimas ir karinė mobilizacija bravūriškoje užnemuniečių „jaunų kavalierių“ kūryboje 1807–1809 m. LLTI, Lietuvių tautosakos archyvas, LMD 1, 16 (Petro Markuzo rinkinys), 32 kopija.

Kun. Andriejaus Katiliaus Protokolo titulinis lapas.

Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 1676 (Jungtinis marijonų fondas), ap. 1, b. 10.
 Rinkinys, pradėtas rašyti 1799 m., apima XVIII a. 8-ojo – XIX a. 2-ojo dešimtmečio
 biurokratinių, literatūrinių, mokyklinių, pastoracinių ir kt. tekstų nuorašus, taip pat
 originalią Katiliaus poetinę kūrybą, keletą proginių jo prakalbų ir pamokslų.

Oby kadas kamora
 pamiatka, nie zaprawty goryca, moich Lat starych y tam dalay.

Polaku 1809 Litwin spotkawzy Polaka idacogo do haryanypola
 na Sejmiki wstat do temi stowy: *Sejmiki by 15 dni przed do
 midow wy mial kry dni trawcy*

Sejmliwy jestes Polaku
 w swoicy cyryznis Rodaku!
 Prytes nie dawno w Hiswoli,
 Chroz Boze od takicy Doli.
 Kiedy Jon Prusak panowal
 a Polakom nie darowal.
 Nakazyas im Podalki
 y zabierajas odalki:
 Kiedy stam byl pokazywany
 a zowrad na drzewie sionny,
 Nie widac bylo Litosci,
 Namem y Sprawie dliznosci.
 Cyryzna osierociata
 Pruz Lat dwanasie p takaha,
 Kzadac pod Jarzem takiego
 O ana niemi to sionnego

Wszystko Ciopliawosc zrosita,
 a Nos Polakow ciezy Taj,
 Takie ciezy Inetha Liny
 uharawozy Ich bei Winy.
 Nuz tedy! powi adam Tobie
 2. Prusak chudzi w Zato bis.
 Który wprwad Wymiotowic lub bil,
 a potym kraz swoy zagubil.
 Spierny wesolo na Chmury,
 Zdarly Polaku ze Skury,
 Pogodasie okazata
 y Nam ciezy cie kazata.
 Grabe Chmury opadly
 y Lzy w oczach, juz adla Ty.
 Dusie wszystkie deszcie rodek,
 Przed Jankowem stonie wskodzi,
 Wzic uciwizie oledz staloj nie
 Oynias Bogu Dzieki wiewnie
 de niemy pusci z opidki, po
 Byb bys Sierota na Wiski.

Lenkiškoji Marijampolės 1809 m. seimelio eilių dalis.
 Lietuvos centrinis valstybės archyvas,
 f. 1676, ap. 1, b. 10, l. 76v.

Nr. 5

Transkripcija.

Roku 1809 Litwin spotkawszy Polaka idącego do Maryanpola
na Seymiki witał go temi Słowy: /Seymiki były 15 Febr [uara]. w dzien
Ponie[dział]kowy przez trzy Dni trwały

Szczęśliwy jestes Polaku,
W Swoiey oyczyźnie Rodaku!
Byleś niedawno w Niewoli,
Strzeż Boże od takiej Doli._
Kiedy Fon Prusak panował
a Polakom niedarował,
Nakazując Im Podatki
y Zabierając ostatki:
Kazdy Stan był pokrzywdzony,
a zewsząd nędzą scisniony;
Niewidać było Litosci,
Razem y Sprawiedliwosci.
oyczyzna osierociała,
Przez lat dwanascie płakała,
Będąc pod Jarzmem takiego
Pana niemiłosiernego

Wszystko Cierpliwość znosiła,
A Nas Polakow cieszyła;
Jako cieszy matka Syny
ukarawszy Ich bez Winy.
Nuż tedy! Powiadam Tobie
Ze Prusak chodzi w Żalobie.
Ktory wprzod Wyniosłość lubił
a potem Kray swoy zagubił.
Spórzy wesoło na Chmury,
Zdarty Polaku ze Skury;
Pogoda się okazała
y Nam cieszyć się kazała.
Grube Chmury opadły
y Łzy w oczach juz ustały.
Jusię wszystko dobrze rodzi,
Przed Jutrzenką Słońce wschodzi;
Więc cieszyć się odtąd statecznie
Czyniąc Bogu Dziękę wiecznie
Że niewypuscił z opieki,
Byłbys Sierotą na Wieki.

Nr. 7

Lietuviškosios eilių dalies transkripcija

Pawinszawonie Letuwisz kay

Lankas Sutikias Letunika aynanti ing Maryanpola, ant Seymiko,
sweykino Ji tays zodziays. –
Szesliwas asi Letunikia / Sawo Žiames mišasnikia! / Buway niasianey niawaloy /
Siargek Diewia mus niadaloy. / Kad Pons Prušas ponawojo, / Nieko Lankams
niadowanojo, / Užmiate Jemis Padotkus, / Atimdamas ir astotkus: / Wisi buw
pakriwditi, / Suspausti ir iszsziditi, / Niabuwo Mišaszirdistes, / Rozu ir Małonis-
tes: – / Tewiszke musu sirata, / Įgai werke nesuramita / Budama po Sunkinibia to
Pono, / Ligiay kayp ir kokio Tyrono; / Wis ka Ji kiantet turejo, / Ir mus ach smut-
nus riagejo / Tieszyjo kap motina Sunus, / Nukorojus bia Kaltes anus! / Žinok,
jaw Prušas gavo Graba / Nianorédams niaszoja Želaba; / Kuris pirma puykiey
paradawojo, / Sawe pražude, krauju apsifarbawojo. / Lankia adsižiurek linksmy
ant Diabiasiu, / Nułuptas iż Skuros no Prušo Dwariu, / Pagada jaw pasirode, – /
Ir Linksmibia mums parode; / Tankus Diabiasiey jau prapuole, – / Aszaros išž
akiu mums nupuole, / Teyp wiskas ir giaray – / Sauli swieczia mums gań giaray, /
Délto noto Čzesu tieszykis statecznay, / Diewu dekawok łaykikis biaspiacznay, /
Kad išž Apiekos sawo niaiszlaydo, / Butum wis Sirata, dziaukis ka / – niaapleydo.

Nr. 8

Marijampoliečių daina. Mykolo Biržiškos išrašas⁷¹.

Vai jūs mano lenkai, mano geri broliai,
būkim mes žalnieriais gera valia koliai;
ta tėviški mūsų pribuvimo laukia
ir sūnelius savo ant pagelbos šaukia –
pasiskubinkim kuo greičiaus!

išvart maskolių iš tos žemės lenkų
rūpinkis, kovoki – tai dalyks nemenkas.
neverts būt nė sūnus tos tėviškės vardo,
kursai nenorėtų tuojau stvertis kardo
ant pamušimo nevydonų.

O ir iš pavieta mes Mariampoliaus
turim pasirodyt gyventojais toliaus,
prie tėviškės mūsų nors kunigaikštystos,
bet valnos dėl mūsų visada ponystos –
garbingos mūsų Lietuvos.

Ak kokia mums garbė drąsiai vajavoti
ir ant nevydonų jaugi viršų gauti,
ne tiktai rubežius laikyti,
prūsokus, maskolius naikyti,
taip pats Dievas mums padeda.

Patys mūsų tėveliai daleiskit datirti,
papeiktos⁷² malonės nenorėkit skirti,
nė tos garbingos jauniesiems uždarbės,
kad niekam nevertas yr žmogus be garbės –
garbingiausį kareivio vardą.

---

⁷¹ Mykolas Biržiška, *op. cit.*, p. 70.

⁷² Jono Basanavičiaus išrašė šio vietoje padėtas klaustukas.

O kurs iš mūsų valia Dievo žūsim,
neišmieruota garbe pagerbintais būsim,
jogei dėl tėviškės drąsiai mes kariausim,
norint ir gyventi del anos perstosim –
jūs mumis garbįsit visados.

Tegul tas iš mūsų pats už pečiaus sėda,
kuriam namie būti senatvėj ne gėda,
o mes visi sveiki linksmi ten keliaujam,
toliaus vainą vesti niekad nepaliaujam,
kol tėviškę išgelbėsime.

ARCHYVINIAI ŠALTINIAI

[Hrynciewicz-Talko Julian], *Pamiętniki Juliana Talko-Hryncewicza, doprowadzone do 1932 r.*, t 1: *Z przeżytych dni 1850--1908*, in: Biblioteka Jagiellońska, BJ Rkp. 6813, I. Prieiga internete: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/publication/560453/edition/550826?language=en>

Protocollum R. P. Andrae Katyll pro tunc electi Actualis Definitoris ac Secretarii Provinciae. Manuale. Tempore capituli Provincialis Anno Domini 1799 inchoative, et per sequentes complete tres dies mensis Octobris. In Conventu Mariampolensi sub Domino Serenissimi ac Potentissimi Friderici Vilhelmi III Borussorum Regis celebrati. In quo Electio Actualis Reverendi Patris Provincialis, quam aliorum Officialium, Formae Iuramentorum ac Obedientialium, nec non caeteriorum id generis similium ingrossatae continentur. Comparatum Anno Domini eodem ut supra, die 26 Octobris, in: Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 1676, ap. 1, b. 10.

Tabula Generalis Patrum, ac Fratrum Vivorum Ordinis Clericorum Regularium Marianorum Sub Titulo Immaculae Conceptionis Beatis[sim]ae Virginis Mariae Cum Annotatione. Anni, Diei, Mensis, Nativitatis, Probationis, Professionis, Presbyteratus Sub Generalatu Reverendissimi, ac Eximij in Christo Patris Raymundi Nowicki Sanctae Theologiae Magister Praepositi, ac Visitoris Generalis accurate Per Admodum Venerabilis Patrem Carolum Hondlewski Secretarium Ordinis Anno 1786. Die 3 Julij Conscripta, in: Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 1676, ap. 1, b. 7.

Protocollum Conventus Mariampolensis sub Praesidentia R. Patris Victoris Wolągiewicz. Anno Dni 1783 die 6 Februarii comparatum, in: Lietuvos centrinis valstybės archyvas, f. 1676, ap. 1, b. 6.

Jono Miglino dainų rinkinys, LLTI, Lietuvių tautosakos archyvas, LMD 1, b. 43, l. 92–93.

PUBLIKUOTI ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Aleksandrowicz Alina, „Etos rycerski czasów Księstwa Warszawskiego: na podstawie niepublikowanego traktatu A. J. Czartoryskiego“, in: *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska*, 2007, Lublin, t. 63, sectio F, p. 91–101.

- Andromeda. Drama liryczna w 1 akcie, z muzyką Józefa Elsnera, reprezentowane pierwszy raz na Teatrze Narodowym w Warszawie dnia 14 stycznia 1807 w obecności Napoleona*, Warszawa, 1808.
- Bairauskaitė Tamara, *Lietuvos bajorų savivalda XIX a. pirmojoje pusėje*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2003.
- Basanavičius Jonas, *Rinkiniai raštai*, Vilnius: Vaga, 1970.
- Biržiška Mykolas, *Dainų atsiminimai iš Lietuvos istorijos*, Vilnius: Švyturio spaustuvė, 1920.
- Biržiška Vaclovas, *Aleksandrynas: senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*, t. 2, Vilnius: Sietynas, 1990.
- Dąbrowski Roman, „Pieśni dla żołnierzy wojsk polskich Hiacynta Jabłońskiego – świadectwo historyczne i cykl poetycki“, in: *W świecie myśli i wartości: prace z historii i literatury ofiarowane Profesorowi Julianowi Maślance*, red. Roman Dąbrowski, Andrzej Waśsko, Kraków: Księgarnia Akademicka, 2010, p. 81–94.
- Dębicki Ludwik, „Z czasów Księstwa Warszawskiego“, in: *Puławy (1762–1830). Monografia z Życia towarzyskiego, politycznego i literackiego na podstawie archiwum ks. Czartoryskich w Krakowie*, t. 2, Lwów: Księgarbia Gubrynowicza i Schimda, 1887, p. 104.
- Dziennik praw Księstwa Warszawskiego*, t. 1, Warszawa: w Drukarni Księży Pijarów, 1810.
- Falkowski Juliusz, *Obrazy z życia kilku ostatnich pokoleń w Polsce*, t. 2, Poznań: Księgarnia Żupańskiego, 1882.
- Gazeta Korrespondenta Warszawskiego i Zagranicznego*, 1819, Nr. 98, p. 3.
- Giesmė muzikėlio: iš XVI–XIX a. anonimės lietuvių poezijos*, parengė Dalia Gargasaitė, Vilnius: Vaga, 1982, p. 58–60.
- Girdzijauskas Juozas, „Eilėraščiai – benamiai“, in: *Giesmė muzikėlio: iš XVI–XIX a. anonimės lietuvių poezijos*, parengė Dalia Gargasaitė, Vilnius: Vaga, 1982, p. 5–14.
- Goniec Województwa Augustowskiego*, 1831, Nr. 15, 4 lutego.
- Grossman Henryk, *Struktura gospodarcza i społeczna Księstwa Warszawskiego na podstawie spisów ludności 1808 i 1810 r.*, Warszawa: Nakład Główny Urzędu Statystycznego, 1925.
- von Holsche August Karl, *Geographie und Statistik von West-, Süd- und Neuostpreußen*, t. 1: *Nebst einer kurzen Geschichte des Königreichs Polen bis zu dessen Zertheilung*, Berlin: Maurer, 1800.
- [Jabłoński Hyacint], *Pieśni dla żołnierzy wojsk polskich*, Warszawa: Drukarnia Wiktora Dąbrowskiego, 1809.
- Janulaitis Augustinas, *Užnemunė po Prūsais (1795–1807). Istorinis teisės ir politikos tyrinėjimas*, Kaunas: Valstybės spaustuvė, 1928.
- Jono Basanavičiaus tautosakos biblioteka*, t. 10: *Ožkabalių dainos. 2 knyga*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998.
- Kiaupa Zigmantas, *Lietuvos istorija*, t. 7, d. 1: *Trumpasis XVIII amžius (1733–1795)*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2012.
- Królikowski Henryk, „Wspnienia szkolne z Suwalszczyzny (1876–1884)“, in: *Niepodległość*, 1930, Nr. 1, p. 357–362.
- Kuolys Darius, „Pasakojimai apie Respubliką: literatūra ir politika Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės saulėlydyje“, in: *Darbai ir dienos*, 2007, Nr. 48, p. 157–158.

- Kuolys Darius, „Apie laisvę, karą ir dainas“, in: *Literatūra*, 2009, Nr. 51(1), p. 76–77.
- Kurjer Warszawski*, 1830, Nr. 347, 27 grudnia.
- Literatura konfederacji barskiej*, t. 3: *Wiersze*, Janusz Maciejewski etc (red.), Warszawa: DiG, 2008.
- Matulaitis Stasys, *Atsiminimai ir kiti kūriniai*, Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957.
- „Nadgrobek Jego Mości Panu Sawie marszałkowi konfederacyi wyszogrodzkiej“, in: *Literatura konfederacji barskiej*, t. 3: *Wiersze*, J. Maciejewski etc (red.), Warszawa: DiG, 2008, p. 569.
- Niemciewicz Julian Ursyn, „Obywatel do zgromadzonych na sejm posłów i deputowanych“, in: *Gazeta Warszawska*, 1809, Nr 18, p. 325.
- Ożkabalių dainos*, surinko Jonas Basanavičius, t. 2, Shenandoah: V. V. Stagaro spaustuvė, 1902.
- Petrošienė Lina, „Lietuviškų karinių – istorinių dainų repertuaro istorinė raida“, in: *Etninė kultūra*, 2017, Nr. 10, p. 77–90.
- Poezi zóhierzom 1410–1945: antologia wierszy i pieśni żołnierskich*, red. Janusz Kapuścik, Wojciech Jerzy Podgórski, Warszawa: wyd. Ministerstwa Obrony Narodowej, 1970.
- Poezja polska 1800–1830*, wybór i oprac. Zdisław Libera, Warszawa: wyd. Czytelnik, 1984.
- Pugačiauskas Virgilijus, *Napoleonas ir Lietuva*, Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2012.
- Słownik biograficzny historii Polski*, J. Chodera, F. Kiryk (red.), t. 2: L-Ż, Wrocław: Ossolineum, 2005.
- Straty archiwów i bibliotek warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*, t. 1, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1957.
- „Świat poprawiać – zuchwałę rzemiosło“: *antologia poezji polskiego Oświecenia*, oprac. Teresa Kostkiewiczowa, Zbigniew Goliński, Kraków: Wyd. Zielona Sowa, 2004.
- Šėnavičienė Ieva, „1861–1862 m. Lietuva: patriotinės religinės manifestacijos“, in: *Lietuvos istorijos metraštis*, 2006, Nr. 1, p. 5–32.
- Totoraitis Jonas MIC, *Marijampolės kunigų marijonų vienuolynas*, Marijampolė: Šėšupės knygyno spaustuvė, 1924.
- Totoraitis Jonas MIC, *Sūduvos-Suvalkijos istorija*, d. 1, Kaunas: VDU, 1938.
- Jurgita Ūsaitytė, „Dainų sąsiuvinis kaip asmeninės raštijos formatai“, in: *Tautosakos darbai*, 2015, t. 50, p. 200–225.
- Ūsaitytė Jurgita, „XIX a. antrosios pusės asmeniniai tekstų rinkiniai ir jų istorinis kontekstas“, in: *Tautosakos darbai*, 2018, t. 55, p. 107–133.
- Viliūnas Dalius, „Zapomniane oblicza pedagogiki i szkół Oświecenia. Pedagogika i poezja w mariampolskiej szkole marianów w świetle źródeł rękopiśmiennych drugiej połowy XVIII i początku XIX wieku“, in: *Ephemerides Marianorum*, 2015, Nr. 4, p. 151–183.
- Wąsacz Agata, „Na powrót wojska“ – obrazowanie rytuału w poezji okolicznościowej lat 1809–1814“, in: *Napis. Pismo Poświęcone Literaturze Okolicznościowej i Użytkowej*, Warszawa: Uniwersytet Warszawski, 2010, p. 291–311.
- Zieliński Andrzej, „Poetyckie echa doby napoleońskiej w powstaniu listopadowym“, in: *Prace Polonistyczne*, 1975, Nr. 31, p. 273–287.

Multilingual Verses of 1809 in Marijampolė. Discoveries, Meanings, Hypotheses

Summary

Polish literary historians have drawn a great deal of attention to patriotic writing, military poems of the period between 1807 and 1814. The year 1809, when the Duchy of Warsaw regained the lands occupied by Austria, was a special time of creative ascent. The fact that these poems were also written in Lithuanian is a novelty that has not been studied so far. The article presents a new source – a manuscript book of the *silva rerum* genre – by Andrzej Katyll (Lith. Andriejus Katilius), a professor and a priest at the Marian monastery school in Marijampolė. It contains over a hundred of Polish, a number of Latin, and three Lithuanian poems. A bilingual 72-line poem of 1809 – a greeting to a Lithuanian and a Pole on the occasion of the opening of the Marijampolė *sejmik* (local parliament) – deserves special attention. The article is based on the hypothesis that this poem is part of a public paratheatrical event. This is the first and only case in the history of old Lithuanian parliamentarianism: no other evidence was found that Lithuanian was used in local parliaments.

In 1809, *sejmik* of Marijampolė supported the cycle of military poems (in Polish) by Hiacynt Jabłoński. This is a new fact in Lithuanian studies. It is hypothesised that the public use of the Lithuanian language was legalised by the old rhetorical culture, that took root in the Baroque era and spread through the system of schools.

The article also examines the Lithuanian work of 1809, ‘The Song of the Marijampolians’, supposedly anonymous. It represents knightly ethos and a secular conception of honour; the motif of a military victory in saving the homeland, Lithuania, prevails in it. In the context of Lithuanian literature, which was dominated by religious writing, it is a novelty and one of the first instances. Hypotheses are raised about the functioning of this work.

All the facts and hypotheses presented here introduce some adjustments to the general conception of early Lithuanian literature, in which the region on the left bank of the Nemunas River (*Suwalszczyzna*, formerly part of the Duchy of Warsaw and later of the Kingdom of Poland) was considered to be ‘slumbering’, that is, not involved in the literary creative process until the mid-nineteenth century.

KEYWORDS: multilingual Lithuanian writing; Lithuanian civic verses; Lithuanian language in public life; the left bank of the Nemunas (Sudovia, *Suwalszczyzna*); Napoleonic wars; 1809; Marijampolė *sejmik*.

Gauta: 2021 07 23

Priimta: 2021 12 16